

RAZISKOVALNA NALOGA
MNENJE DIJAKOV STŠŠ O SIVI EKONOMIJI
PODROČJE: EKONOMIJA

Mentor: Ksenija Sever Žižek

**Avtorja: Mihail Jovanov in
Tilen Kosi**

LJUBLJANA, marec 2021

Povzetek

Raziskovalna naloga obravnava poznavanje sive ekonomije med dijaki srednje šole. Avtorja sva želela ugotoviti, kako so dijaki seznanjeni s sivo ekonomijo in če vedo, kje vse se srečujejo z njo. S pomočjo ankete sva ugotavljala ali so dijaki naše šole kdaj delali na črno, poznajo koga, ki prejema nadomestilo za delo na črno. Ugotavljala sva tudi ali dijaki vzamejo račun po opravljeni storitvi in kje mislijo, da je največ sive ekonomije. Sivo ekonomijo lahko opredelimo kot pojav, ki zajema neregistrirane pridobitne dejavnosti in je prisoten v vseh gospodarstvih v različnem obsegu. Ugotovitve sva napisala na podlagi 79 v celoti izpolnjenih anket. Ugotovila sva, da večina dijakov ne pozna izraz siva ekonomija in, da je več kot polovica dijakov že delalo »na črno«. Siva ekonomija je dejavnost, ki se izogiba merjenju, zato jo je težko empirično proučevati, saj gre za paradoks merjenja nemerljivega.

Ključne besede:

siva ekonomija, dijaki srednjih šol, delo na črno.

Kazalo vsebine

1	UVOD – OPREDELITEV NALOGE.....	7
1.1	CILJI RAZISKOVALNE NALOGE.....	8
1.2	HIPOTEZE.....	8
2	TEORETIČNI DEL.....	9
2.1	TEORIJA SIVE EKONOMIJE.....	9
2.2	MERJENJE SIVE EKONOMIJE.....	11
2.2.1	DIREKTNE METODE.....	11
2.2.2	INDIREKTNE METODE.....	12
2.3	POSLEDICE SIVE EKONOMIJE.....	13
2.3.1	NEGATIVNE POSLEDICE.....	13
2.3.2	POZITIVNE POSLEDICE.....	14
2.4	OMEJEVANJE SIVE EKONOMIJE.....	15
2.4.1	PREVENTIVNO DELOVANJE.....	15
2.4.2	UKREPI PROTI DAVČNIM UTAJAM.....	15
2.5	PRIMERJAVA SIVE EKONOMIJE V EU.....	16
2.6	SIVA EKONOMIJA V SLOVENIJI.....	17
3	METODOLOGIJA.....	19
4	REZULTATI RAZISKAVE.....	21
5	PREVERJANJE HIPOTEZ.....	48
6	ZAKLJUČEK.....	51
7	LITERATURA IN VIRI.....	52
8	PRILOGA.....	53

Kazalo tabel

Tabela 1: Spol anketirancev	21
Tabela 2: Smer izobraževanja anketirancev	22
Tabela 3: Letnik izobrazbe anketirancev.....	23
Tabela 4: Poznavanje izraza siva ekonomija	24
Tabela 5: Pomen računa za opravljeno storitev	25
Tabela 6: Dijaki vedno vzamejo račun po opravljeni storitvi	26
Tabela 7: Strinjanje s trditvami	27
Tabela 8: Poznavanje oseb, ki delajo "na črno"	30
Tabela 9: Delo dijakov na črno	31
Tabela 10: Delež sive ekonomije v gradbeništvu	32
Tabela 11: Delež sive ekonomije v osebnih storitvah.....	33
Tabela 12: Delež sive ekonomije v hotelih in restavracijah	34
Tabela 13: Delež sive ekonomije v zdravstvu	35
Tabela 14: Delež sive ekonomije v trgovini na debelo in drobno.....	36
Tabela 15: Delež sive ekonomije v kmetijstvu.....	37
Tabela 16: Delež sive ekonomije v transportu in komunikaciji	38
Tabela 17: Delež sive ekonomije v proizvodnji	39
Tabela 18: Delež sive ekonomije pri pomoči v gospodinjstvu	40
Tabela 19: Storitve so cenejše, če jih koristimo »na črno«	41
Tabela 20: Siva ekonomija na dolgi rok prinaša vrsto negativnih posledic	42
Tabela 21: Država mora omejevati in regulirati sivo ekonomijo	43
Tabela 22: Z omejevanjem gotovinskega poslovanja, bi se zmanjšala tudi siva ekonomija	44
Tabela 23: Država se s strogim kaznovanjem uspešno bojuje proti sivi ekonomiji	45
Tabela 24: Visoko razvite države imajo nižjo stopnjo sive ekonomije	46
Tabela 25: Delež sive ekonomije se je v zadnjih 5 letih v Sloveniji povečal	47

Kazalo slik

Slika 1: Vrste sive ekonomije glede na transakcije	10
Slika 2: Obseg sive ekonomije v nekaterih evropskih državah.....	16
Slika 3: Spol anketirancev	21
Slika 4: Smer izobraževanja anketirancev	22
Slika 5: Letnik izobraževanja anketirancev	23
Slika 6: Poznavanje izraza siva ekonomija	24
Slika 7: Ozaveščenost dijakov o pomenu računa.....	25
Slika 8: Vzamejo račun po opravljeni storitvi.....	26
Slika 9: Vedno prejmem račun v pekarni	28
Slika 10: Vedno prejmem račun pri zobozdravniku (zasebniku).....	28
Slika 11: Vedno prejmem račun pri fizioterapevtu (zasebniku).....	29
Slika 12: Vedno prejmem račun na tržnici.....	29
Slika 13: Poznavanje oseb, ki delajo "na črno"	30
Slika 14: Delo dijakov "na črno"	31
Slika 16: Delež sive ekonomije v gradbeništvu	32
Slika 17: Delež sive ekonomije v osebnih storitvah.....	33
Slika 18: Delež sive ekonomije v hotelih in restavracijah	34
Slika 19: Delež sive ekonomije v zdravstvu	35
Slika 20: Delež sive ekonomije v trgovini na debelo in drobno.....	36
Slika 21: Delež sive ekonomije v kmetijstvu.....	37
Slika 22: Delež sive ekonomije v transportu in komunikaciji.....	38
Slika 23: Delež sive ekonomije v proizvodnji	39
Slika 24: Delež sive ekonomije pri pomoči v gospodinjstvu	40
Slika 25: Storitve so cenejše, če jih koristimo "na črno"	41
Slika 26: Siva ekonomija na dolgi rok prinaša vrsto negativnih posledic	42
Slika 27: Država mora omejevati in regulirati sivo ekonomijo.....	43

Slika 28: Z omejevanjem gotovinskega poslovanja, bi se zmanjšala tudi siva ekonomija	44
Slika 29: Država se s strogim kaznovanjem uspešno bojuje proti sivi ekonomiji ..	45
Slika 30: Visoko razvite države imajo nižjo stopnjo sive ekonomije.....	46
Slika 31: Delež sive ekonomije se je v Sloveniji v zadnjih 5 letih povečal	47

1 UVOD – OPREDELITEV NALOGE

Siva ekonomija je pojav, ki je prisoten v vsakem družbeno ekonomskem sistemu. Vanjo uvrščamo vse gospodarske dejavnosti, ki so povezane z izogibanjem dajatvam. Govorimo o neregistrirani proizvodnji, zaposlovanju in dohodkih, ki v sivi ekonomiji niso predmet obdavčitve. Največ sive ekonomije je v državah južne Evrope, najmanj pa na severu. (Povzeto po: <https://dk.um.si/lzpisGradiva.php?id=68793&lang=slv>).

Prav tako se delež sive ekonomije povečuje od zahoda proti vzhodu Evrope. Države se proti sivi ekonomiji bojujejo na različne načine ter se pri tem poslužujejo raznovrstnih ukrepov, saj so njeni učinki na gospodarstvo, družbo in politiko različni. Za izraz siva ekonomija so značilna tudi različna imena kot npr.: siva, skrita, prikrita, ekonomija v senci, podzemna ali neformalna ekonomija. Siva ekonomija je na nek način pomemben del družbe saj lajša socialno napetost, vendar jo države zaradi njenih negativnih vplivov poskušajo preprečiti. Obseg sive ekonomije v Sloveniji ni zanemarljiv, njegov delež je v primerjavi z ostalimi državami Evropske unije med višjimi. (<http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-174-8/prispevki/004.pdf>)

Vlada ima več metod, s katerimi lahko spremlja izmenjavo blaga, storitev in valut v gospodarstvu, medtem ko ima za sledenje aktivnostim v sivi ekonomiji zelo malo možnosti. Pri prostituciji, ilegalnih igrah na srečo in drugih zaslužkih nezakonitih prihodkov, vlada ne more priti do točnih informacij glede njihovih dohodkov, zato jo je težko popolnoma preprečiti. Siva ekonomija v večini prinaša koristi posameznikom, država pa je pri tem najbolj oškodovana, ker je prikrajšana za delež, ki ji zakonsko pripada. (Povzeto po: <https://core.ac.uk/download/pdf/141672742.pdf>).

1.1 CILJI RAZISKOVALNE NALOGE

Pred zbiranjem podatkov s pomočjo anket, smo si postavili naslednje cilje:

ugotoviti želimo, koliko dijakov STSŠ pozna izraz siva ekonomija,

- ugotoviti, če dijaki STSŠ poznajo namen in pomembnost izdanega računa,
- ugotoviti, kako dijaki STSŠ ravnajo z računom, ki je izdan po plačilu,
- ugotoviti, pri kateri dejavnosti dijaki STSŠ menijo, da je velik delež sive ekonomije,
- ugotoviti, če so dijaki STSŠ kdaj delali »na črno«,
- ugotoviti, če dijaki STSŠ poznajo osebo, ki prejema ali je prejela plačilo za delo »na črno«.

1.2 HIPOTEZE

Hipoteza 1: Dijaki STSŠ poznajo pojem siva ekonomija.

Hipoteza 2: Dijaki STSŠ so vpleteni v sivo ekonomijo ali poznajo nekoga, ki je vpleten.

Hipoteza 3: Dijaki STSŠ po opravljeni storitvi vedno vzamejo račun.

Hipoteza 4: Dijaki STSŠ menijo, da se je delež sive ekonomije v Sloveniji v zadnjih letih povečal in je največji osebni storitvah.

Hipoteza 5: Dijaki STSŠ menijo, da imajo visoko razvite države nižjo stopnjo sive ekonomije.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 TEORIJA SIVE EKONOMIJE

Sivo ekonomijo označujemo kot neregistrirano opravljanje dejavnosti v korist posameznika ali gospodinjstva, kjer je ključno, da se omenjeni poskušajo izmuzniti plačilu davkov in posledično tudi zakonom. Tržno razvita gospodarstva izpostavljajo naslednje značilnosti aktivne sive ekonomije:

- neregulirane dejavnosti, ki se izvajajo prikrito in se izogibajo zakonom in dajatvam, včasih kršijo tudi moralne norme;
- neobdavčene dejavnosti, ko udeleženci ne plačujejo davkov in prispevkov za socialno zavarovanje.

Uradna statistika ne vključuje in registrira teh dejavnosti. Posledično je BDP podcenjen, podatki glede gospodarskih dejavnosti so manj točni in ukrepi ekonomske politike neprimerni.

V sivo ekonomijo uvrščamo naslednje gospodarske dejavnosti:

- neobdavčeno in neprijavljeno delo »delo na črno«, običajno za gotovinsko plačilo,
- tihotapljenje,
- ilegalne igre na srečo,
- delo brez potrebnega delovnega dovoljenja,
- ilegalne trgovine z mamili, alkoholnimi pijačami in tobačnimi izdelki,
- neposredna menjava dobrin in storitev,
- dela in popravila v lastni režiji,
- izdajanje napihnjenih računov za poslovne stroške,
- uporaba delovnih sredstev z delovnega mesta za zasebno korist,
- ilegalna prostitucija,

- delo in plačilo v času prejemanja bolniške in nadomestila za čas brezposelnosti,
- pridelava lastnega sadja, zelenjave in drugih pridelkov ter prodaja le-teh,
- oderuško posojanje denarja,
- neprijavljena dejavnost ali prijavljena v manjšem obsegu od dejanske,
- prekupčevanje z zemljišči in drugim, kjer dohodki ne prijavijo davkariji,
- napitnine od strank, ki niso prijavljene davkariji,
- tatvine strank in osebja,
- utaja napitnin, zakupnin, itd..

Zgornje dejavnosti lahko nadalje delimo glede na obstoj transakcij in njihovo legalnost v štiri skupine:

- gospodinjski sektor,
- neformalni sektor,
- iregularni oz. ne regulirani sektor,
- kriminalni sektor.

Kriterij	Sektor gospodinjev	Neformalni sektor	Iregularni sektor	Kriminalni sektor
Proizvodnja/ distribucija	Legalna	Legalna	Nelegalna	Nelegalna
Tržne transakcije	Ne	Da	Da	Da
Output (proiz- vod/storitev)	Legalen	Legalen	Legalen	Nelegalen
NIA konvencije	Samozadostna ekon. (legalno)		Siva ekonomija (nelegalno)	
Primeri	»Sam svoj moj- ster«, varstvo otrok, izme- njava dobrin.	Neplačana so- sedska pomoč, svetovalni cen- tri, honorarne dejavnosti.	Prikrito delo (zaradi nespo- štovanja pred- pisov, davčne utaje).	Trgovina z ukradenim bla- gom in mamili, goljufija, tiho- tapljenje.

Slika 1: Vrste sive ekonomije glede na transakcije

Kaj je razlog, da se siva ekonomija pojavlja v vseh gospodarstvih sveta, je težko enoznačno odgovoriti, predvsem zato, ker je pojav sive ekonomije specifičen za vsako državo posebej, hkrati pa je siva ekonomija prikrita in ne razkriva (v celoti)

svojih vzrokov za razvoj. Kljub temu se na grobo lahko definirajo pogloblitve skupine, ki pojasnjujejo nastanek in razvoj sive ekonomije:

- tehnologija,
- stroškovna struktura,
- državna regulativa,
- fleksibilnost.

(Povzeto po: <http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-051-2.pdf>)

2.2 MERJENJE SIVE EKONOMIJE

Siva ekonomija je dejavnost, katera se izogiba registriranju in merjenju, zato jo je težko preučevati. Meriti dejavnost, ki se izogiba zajemanju v uradno statistiko in jo udeleženci skušajo prikriti pred državnimi organi, da bi se izognili davkom in predpisom, je praktično nemogoče. Zaradi tega razloga je možno le posredno ocenjevanje, ki seveda prinaša nepopolne, nezanesljive in pristranske podatke. Zaradi prikritosti sive ekonomije je zato primernejši izraz »ocenjevanje« obsega sive ekonomije. Ne glede na težave pri merjenju/ocenjevanju, pa je ključno, da se pridobijo čim boljši podatki, saj le tako lahko država vpelje ustrezne razvojne in druge politike.

Metode merjenja sive ekonomije delimo na direktne in indirektne. (Povzeto po: http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/jesenko3218.pdf)

2.2.1 DIREKTNE METODE

a) anketa

Med direktne metode prištevamo ankete, vendar je ta oblika zelo redka zaradi neobveznega odgovarjanja in strahu pred pridobivanjem napačnih in neiskrenih

odgovorov. Ankete so drage in zavzemajo veliko časa. Zaradi tega se ta metoda uporablja za proučevanja samo enega sektorja ali panoge kot npr. pri dijakih STSŠ ŠČ PET.

b) zbiranje podatkov s pomočjo davčnih (ali drugih administrativnih) virov

Pri pridobivanju podatkov s pomočjo davčnega nadzora pa je odzivnost sicer zakonsko predpisana (torej obvezna), vendar morajo davčni organi takšne podatke (prijavljene prihodke za potrebe obdavčitve) preveriti z dejanskimi prihodki, zbranimi s pomočjo celovitih davčnih pregledov.

2.2.2 INDIREKTNE METODE

a) metoda razlik

Dohodkovni del BDP naj bi bil enak potrošnemu. Vsaka razlika med tema vrednostma (še posebej, če je dohodkovni del večji kot potrošni) kaže na obstoj sive ekonomije. Druga zelo pogosta metoda primerja ugotovitev na strani ponudbe delovne sile z rezultati raziskave na strani povpraševanja po delovni sili. Ko delovna sila preseže obseg dela, ki je merjen v podjetjih, govorimo o obstoju sive ekonomije.

b) metoda porabe elektrike

Realni BDP raste po enaki stopnji kot poraba elektrike. Razliko med rastjo BDP in rastjo porabe elektrike se pripiše sivi ekonomiji.

c) monetarna metoda ali metoda povpraševanja po denarju

Večina neformalnih transakcij se odvija v gotovini. Ko siva ekonomija raste, se to odrazi v povečanju uporabe bankovcev. Pomanjkljivost te metode je, da vse neformalne transakcije niso plačane v gotovini.

d) MIMIC model (Multiple Indicators and Multiple Causes)

Metoda temelji na ideji, da je siva ekonomija neopazovana spremenljivka. Po eni strani nanjo vplivajo določeni vzroki, po drugi strani pa sama vpliva na druge spremenljivke, ki so v modelu opazovane kot indikatorji za obstoj sive ekonomije. Najbolj pogosto uporabljeni vzroki so davčno breme, stopnja brezposelnosti, stopnja gospodarskega, stopnja gospodarskega razvoja.

(Povzeto po: http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/jesenko3218.pdf)

2.3 POSLEDICE SIVE EKONOMIJE

Prisotnost sive ekonomije v državah je zagotovo velik problem, ki ima resne posledice. Siva ekonomija povzroča tako negativne kot pozitivne posledice, vendar v večini evropskih državah prevladujejo predvsem negativne posledice. Odločanje med negativnimi in pozitivnimi posledicami je tisto, ki določa, kako uspešno se bo država obranila sive ekonomije.

2.3.1 NEGATIVNE POSLEDICE

Negativne posledice obstoja sive ekonomije za razvoj je mogoče razdeliti glede na to, ali privedejo do makroekonomskih, mikroekonomskih ali socialnih problemov.

Glavni makroekonomski problem so javne finance. Kadar imamo visoke davčno stopnje, te spodbujajo veliko dejavnost v sivi ekonomiji. Posledično se zaradi teh visokih davčnih stopenj zmanjša davčna osnova (manj je prijavljenega in obdavčenega prometa, ki se prelije v sivo ekonomijo), posledično pa se s tem zmanjšujejo skupni davčni prihodki. Ko ima država izgubo prihodkov, vlada še naprej zvišuje davke. To se ponavlja vedno znova in znova, zato je zgodba začaranega kroga še toliko intenzivnejša. Kadar davčni prihodki ne zagotavljajo

dovolj velikega vira za financiranje, so vlade prisiljene, da se financirajo s pomočjo inflacije.

Glavni mikroekonomski in socialni problemi nastanejo, ko velik ali večji del gospodarstva ne izpolnjuje svojih davčnih obveznosti. Navedeno prisili vlado, da poveča davčne stopnje za tiste, ki plačujejo davke, zaradi česar je njihov obstoj še težji. Ko so v državi slabe finančne, gospodarske in socialne razmere in je hkrati prisotna siva ekonomija, izgubljajo vsi državljani, saj je zaradi zmanjšanih državnih prihodkov manj denarja namenjenega za šolstvo in izobraževanje, socialno varnost, zdravstvo, naložbe v infrastrukturo in druge dobrine, ki jih zagotavlja država.

Obstoj sive ekonomije ima velik vpliv na tržni sistem in konkurenco. Če imamo na eni strani podjetja, ki opravljajo svoje davčne obveznosti na drugi pa tista, ki se davčnim obveznostim izogibajo in delujejo v sivi ekonomiji, je njihova tržna in konkurenčna pozicija izrazito neuravnotežena.. Zaradi teh razlogov je gospodarski sistem nepošten. Ta nepoštenost se povečuje še s povečanjem davkov in drugimi regulatornimi obremenitvami v gospodarstvu.

2.3.2 POZITIVNE POSLEDICE

Siva ekonomija ima poleg negativnih tudi določene pozitivne posledice. Siva ekonomija ponuja možnost tistim, ki ne najdejo uradne zaposlitve in tako pridejo do zaslužka. Posledično imajo ljudje, ki delujejo v sivi ekonomiji sicer minimalno socialno varnost (preko prejetega prihodka na črno), kljub temu pa dolgoročno izgubljata tako delojemalec kot država (pokojnina in zdravstveno zavarovanje).

Siva ekonomija predstavlja tudi najcenejšo alternativo za mala podjetja. Ker je lahko birokracija za majhna podjetja naporna in draga, se veliko malih podjetnikov odloči za delovanje v sivi ekonomiji. Ko pa pridobijo dovolj sredstev za normalno delovanje,

se lahko odločijo za vstop na uradni trg. Tako je svoje poslovanje začelo tudi nekaj zelo znanih podjetij kot so npr. Google, Microsoft, itd.. Pozitivne lastnosti sive ekonomije predvsem lajšajo socialne napetosti, vendar vsekakor ne smejo biti povod za delovanje v sivi ekonomiji.

(Povzeto po: <http://www.cek.ef.uni-lj.si/magister/bernot3287-B.pdf>)

2.4 OMEJEVANJE SIVE EKONOMIJE

Na obseg sive ekonomije vpliva veliko različnih dejavnikov. Ukrepe za zmanjševanje sive ekonomije delimo na preventivno delovanje in ukrepe proti davčnim utajam.

2.4.1 PREVENTIVNO DELOVANJE

Med aktivnosti za preventivno delovanje proti sivi ekonomiji sodijo izobraževanje davčnih zavezancev, predstavitve dobrih knjigovodskih praks, spodbujanje negotovinskega plačevanja, zmanjševanje administrativnih in zakonodajnih ovir ter omogočanje razmer za zdravo rast podjetij. Davčne ureditve v državah morajo s preventivnim delovanjem zagotoviti, da bodo davčni zavezanci svoje davčne obveznosti poravnali pravočasno, v skladu z zakoni. Prav tako pa mora davčna uprava zavezancem dajati jasne smernice in navodila za pravilno poslovanje.

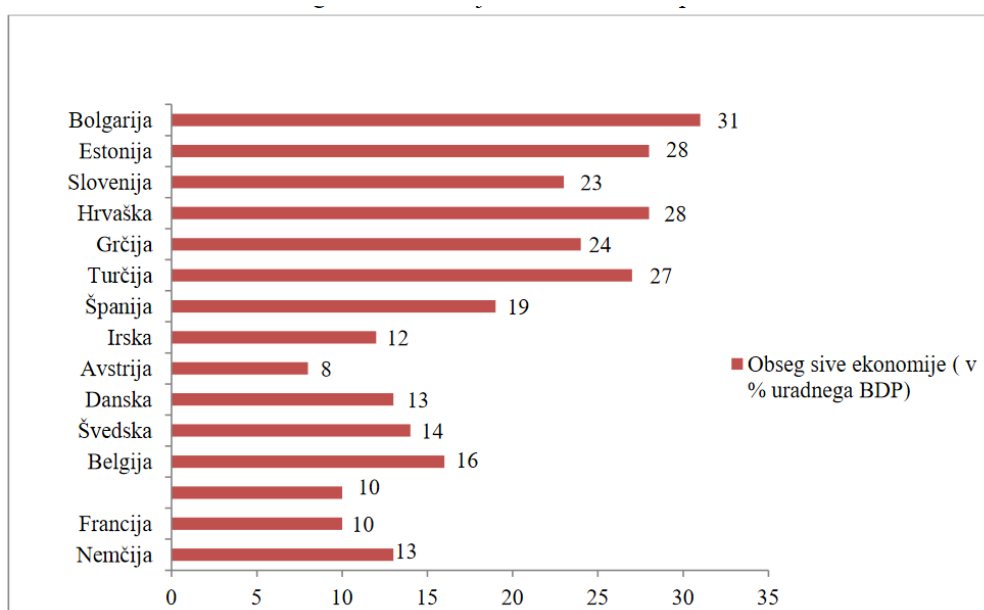
2.4.2 UKREPI PROTI DAVČNIM UTAJAM

Na ravni EU je bil dosežen že velik napredek pri preprečevanju tovrstnih praks, vključno s pravili za blokiranje umetnih davčnih ureditev in zahtevami glede preglednosti za finančne račune ter pravili v zvezi z davčnimi stališči in dejavnostmi večnacionalnih podjetij. Poleg tega k večji davčni preglednosti pripomorejo tudi

Zakon o davčnih blagajnah, institut solidarne odgovornosti, hitrejša izmenjava podatkov o transakcijah znotraj EU, razširitev obsega informacij, ki so na voljo pristojnim organom, povečanje čezmejne preglednosti glede dejanskega lastništva, izboljšanje nadzora nad dejavnostmi davčnih svetovalcev in zaščita žvižgačev.

(Povzeto po: <http://www.cek.ef.uni-lj.si/magister/bernot3287-B.pdf>, <http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-123-6/prispevki/003.pdf>)

2.5 PRIMERJAVA SIVE EKONOMIJE V EU

Slika 2: Obseg sive ekonomije v nekaterih evropskih državah

(<http://www.cek.ef.uni-lj.si/magister/bernot3287-B.pdf>)

Siva ekonomija je seveda globalni pojav, s katerim se srečujejo vsa gospodarstva sveta. Ocene obsega sive ekonomije so v posameznih državah zelo različne. V nekaterih državah se delež sive ekonomije giblje okrog 10 odstotkov BDP (ZDA, Avstrija, Švica), medtem ko v nekaterih drugih državah sega obseg sive ekonomije tudi do 45 odstotkov BDP (Rusija, Grčija, Estonija). V povprečju delež sive ekonomije znaša približno 18,5 odstotka BDP.

Skoraj dve tretjini sive ekonomije je osredotočenih na pet največjih gospodarskih sil v Evropi, in sicer na Nemčijo, Francijo, Italijo, Španijo in Združeno kraljestvo. Obseg sive ekonomije je v Vzhodni Evropi veliko večji kot v gospodarstvih Zahodne Evrope. V Avstriji in Švici je obseg sive ekonomije med 7 in 8 odstotkov. V državah, kot so Bolgarija, Estonija in Hrvaška, pa siva ekonomija obsega skoraj 30 odstotkov BDP. (Povzeto po: <http://www.cek.ef.uni-lj.si/magister/bernot3287-B.pdf>).

2.6 SIVA EKONOMIJA V SLOVENIJI

Vzroki za obstoj in razvoj sive ekonomije v Sloveniji segajo v socialistični sistem. Z razpadom Jugoslavije in centralno-planskega gospodarstva so velika državna podjetja začela razpadati, potrošniki pa so postajali vse zahtevnejši. Začeli so se ustvarjati idealni pogoji za razvoj malih in zasebnih podjetnikov. Tog zakonodajni okvir na trgu dela, birokratske ovire in slabo delujoč finančni trg pa so tem podjetjem začeli povzročati določene ovire. Zasebna podjetja so se začela v želji po poslovanju in dobičku obračati v sivo ekonomijo. To so počela, dokler jim ni uspelo pridobiti vseh potrebnih soglasij in dovoljenj, šele nato so začela delovati v uradnem gospodarstvu.

Vladna komisija za odkrivanje in preprečevanje neprijavljenega dela je za leto 2014 ugotovila, da so glavni sektorji, v katerih se ugotavlja siva ekonomija, naslednji:

- proizvodnja, gradnja, prevoz, skladiščenje, nastanitvene in storitvene dejavnosti, strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti, upravne, podporne in druge storitvene dejavnosti.

Siva ekonomija je v Sloveniji v mnogih primerih edini izhod iz težkih življenjskih pogojev (zajema značilnosti socialne ekonomije – tiste, ki si prizadeva za preživetje in ne za čisti dobiček). Med glavnimi vzroki za prisotnost sive ekonomije so tudi

visoke upravne ovire (postopki, delo institucij) in davčna obremenitev, ki v celoti potiskajo proizvodnjo v sivo ekonomijo. Poleg tega so goljufije na področju socialne varnosti prav tako pomembna značilnost sive ekonomije v Sloveniji.

Obseg sive ekonomije v Sloveniji

Različne raziskave o obsegu sive ekonomije tako v naši državi kot širše po svetu so pokazale, da so podatki za Slovenijo dokaj neugodni, saj se obseg že dlje časa giblje od okoli osem odstotkov BDP (kot navaja državni statistični urad) do okoli 25 odstotkov BDP (glede na različne mednarodne študije). Če bi bila prava ocena nekje vmes, na ravni okoli 16 odstotkov BDP, bi to pomenilo, da imamo skoraj 8 milijard evrov neevidentiranega prometa oziroma več kot 2,6 milijarde Evrov izgubljenih davkov, kar predstavlja približno četrtno državnega proračuna. Siva ekonomija je v Sloveniji prisotna v različnih dejavnostih in sicer jo je največ v dejavnostih trgovine, finančnega posredništva, nepremičnin, najema in poslovne dejavnosti, izobraževanja, zdravstva, socialnega dela, mentorstva in poučevanja ter v drugih osebnih storitvah.

V primerjavi z drugimi državami EU je Slovenija nekje na ravni povprečja EU, pri čemer ima enkrat višjo ocenjeno stopnjo kot denimo Luksemburg, Avstrija in Nizozemska (8 odstotkov BDP), hkrati pa enkrat nižjo kot nekatere manj razvite članice (npr. Romunija) in članice z velikim deležem storitvenega sektorja (npr. Grčija tudi preko 25 odstotkov BDP).

(Povzeto po: <http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-051-2.pdf>, <https://www.sta.si/2779877/cas-krize-je-vedno-tudi-cas-rasti-sive-ekonomije> in <http://www.cek.ef.uni-lj.si/magister/bernot3287-B.pdf>).

3 METODOLOGIJA

Raziskava je bila izvedena z metodo anketiranja in je bila poslana 162 anketirancem.

V celoti se je na anketo odzvalo 79 dijakov STSŠ starih od 14 do 19 let, od tega jih je bilo 57 moškega in 22 ženskega spola. Anketo sva pripravila z aplikacijo 1KA ANKETA in je bila anonimna. Dijaki vseh letnikov STSŠ so prejeli na e-mail obvestilo, ki je vsebovalo link do ankete. Anketo so izpolnjevali v februarju 2021.

Na žalost je več kot polovica dijakov šole (83) izpustilo del vprašanj iz neznanih razlogov (sklepava, da na vprašanja niso znali odgovoriti ali se jim preprosto »ni dalo«) anket, ki niso bile vseh odgovorov, nisva upoštevala.

Anketa je vsebovala naslednjih 11 vprašanj, katerih odgovori naj bi podali informacije in podatke o znanju ter ozaveščenosti dijakov o pojavu sive ekonomije:

Ali poznate izraz »siva ekonomija«?

Ali veste zakaj je potrebno vzeti račun za opravljeno storitev?

Ali po opravljeni storitvi vedno vzamete račun?

Kakšna je vaša stopnja strinjanja z naslednjimi trditvami?

- V pekarni vedno dobimo račun.
- Pri zobozdravniku zasebniku vedno dobim račun.
- Pri fizioterapevtu (zasebniku) vedno dobim račun.
- Pri frizerju vedno dobim račun.
- Na tržnici vedno dobim račun.

Ali poznate osebo, ki prejema nadomestilo za delo »na črno«?

Ali ste vi kdaj delali na črno?

Ocenite delež sive ekonomije v naslednjih dejavnostih (gradbeništvo, osebne storitve, hoteli in restavracije, zdravstvo, trgovina na debelo in drobno, kmetijstvo, transport in komunikacije, proizvodnja, pomoč pri gospodinjstvu).

Kakšna je vaša stopnja strinjanja z naslednjimi trditvami?

- Storitve so cenejše, če jih koristimo »na črno«.
- Siva ekonomija na dolgi rok prinaša vrsto negativnih posledic.
- Država mora omejevati in regulirati sivo ekonomijo.
- Z omejevanjem gotovinskega poslovanja, bi se zmanjšala tudi siva ekonomija.
- Država se s strogim kaznovanjem uspešno bojuje proti sivi ekonomiji.
- Visoko razvite države imajo nižjo stopnjo sive ekonomije.
- Delež sive ekonomije se je v zadnjih 5 letih v Sloveniji povečal.

4 REZULTATI RAZISKAVE

Demografska vprašanja (spol, smer izobraževanja, letnik)

Tabela 1: Spol anketirancev

Spol:		
Odgovori	Frekvenca	Odstotek
Moški	57	72%
Ženski	22	28%
Skupaj	79	100%

Tabela 1 prikazuje spol anketirancev, ki so sodelovali v anketi. Anketiranih je bilo 57 (72%) moških in 22 (28%) žensk.

Slika 3: Spol anketirancev

Tabela 2: Smer izobraževanja anketirancev

Smer izobraževanja:		
Odgovori	Frekvenca	Odstotek
Ekonomski tehnik	52	66%
Tehnik elektronskih komunikacij	27	34%
Skupaj	79	100%

Tabela 2 prikazuje smer izobraževanja dijakov, ki so reševali anketo. Anketo je rešilo 52 (66%) dijakov iz ekonomske smeri in 27 (34%) dijakov iz smeri telekomunikacije.

Slika 4: Smer izobraževanja anketirancev

Iz tortnega prikaza vidimo, da je več dijakov rešilo anketo iz smeri ekonomski tehnik. Natančno 25 (32%) dijakov več iz smeri ekonomski tehnik kot iz smeri tehnik elektronskih komunikacij.

Tabela 3: Letnik izobrazbe anketirancev

Letnik izobrazbe:		
Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1. Letnik	22	28%
2. Letnik	16	20%
3. Letnik	20	25%
4. Letnik	21	27%
Skupaj	79	100%

Tabela 3 prikazuje letnike izobrazbe anketirancev. Največ dijakov je rešilo anketo iz 1. letnika (28%), nato iz 4. letnika (27%), iz 3. letnika (25%) in najmanj dijakov je rešilo anketo iz 2. letnika (20%).

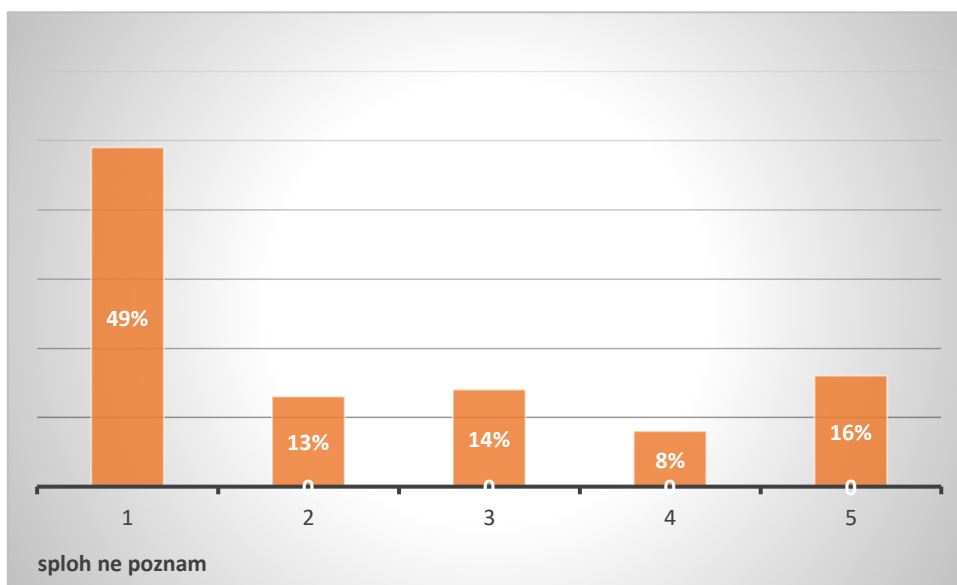
Slika 5: Letnik izobraževanja anketirancev

1. Ali poznate izraz »siva ekonomija« (1 – sploh ne poznam, 2 – ne poznam, 3 – sem že slišal, 4 – poznam, 5 – dobro poznam)

Tabela 4: Poznavanje izraza siva ekonomija

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (sploh ne poznam)	39	49%
2 (ne poznam)	10	13%
3 (sem že slišal)	11	14%
4 (poznam)	6	8%
5 (dobro poznam)	13	16%
Skupaj	79	100%

Tabela 4 prikazuje poznavanje izraza »siva ekonomija«. Več kot polovica dijakov (62%) ne pozna izraza siva ekonomija, 14% dijakov je slišalo za izraz siva ekonomija, 8% dijakov pozna izraz siva ekonomija, 16% (13 dijakov) pa zelo dobro pozna izraz siva ekonomija.

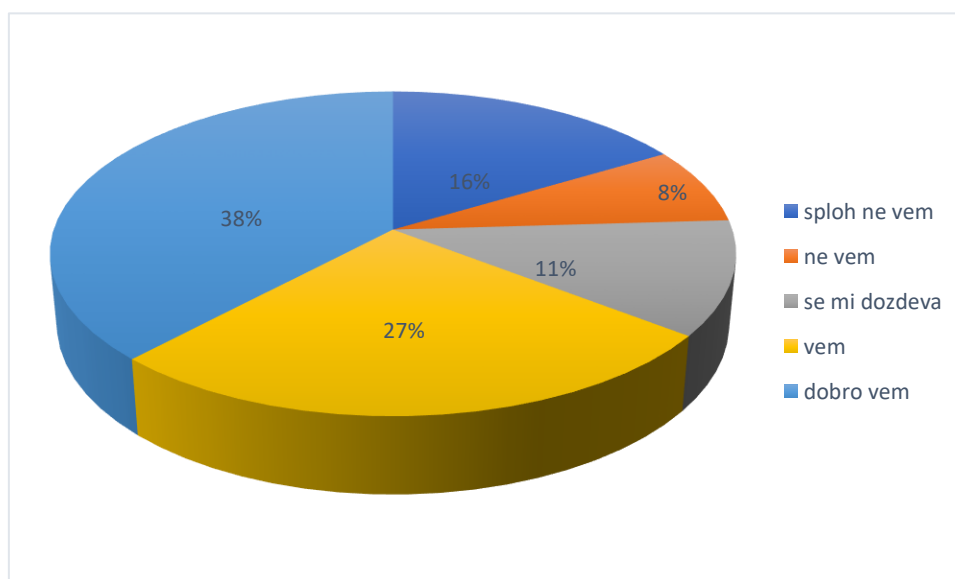
Slika 6: Poznavanje izraza siva ekonomija

Veliko dijakov STSŠ ne pozna izraza siva ekonomija. Samo četrtnina dijakov pozna ali pa zelo dobro pozna izraz. Glede na to, da je sive ekonomije v gospodarstvu in vsakdanjem življenju veliko, naju je odgovor dijakov precej razočaral in sva mnenja, da bi nas morali v šoli seznaniti z izrazom in njegovo teorijo.

2. Ali veste zakaj je potrebno vzeti račun za opravljeno storitev? (1 – sploh ne vem, 2 – ne vem, 3 – se mi dozdeva, 4 – vem, 5 – dobro vem)

Tabela 5: Pomen računa za opravljeno storitev

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (sploh ne vem)	13	16%
2 (ne vem)	6	8%
3 (se mi dozdeva)	9	11%
4 (vem)	21	27%
5 (dobro vem)	30	38%
Skupaj	79	100%

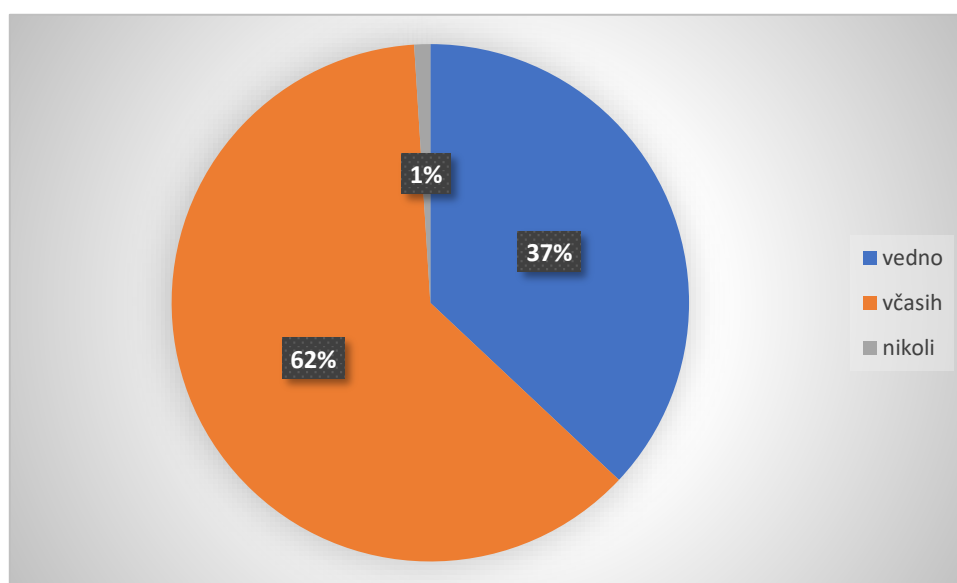
Slika 7: Ozaveščenost dijakov o pomenu računa

Ugotovila sva, da večina (64%) dijakov ve, zakaj je potrebno vzeti račun za opravljeno storitev. Približno četrtina dijakov pa ne ve, zakaj je potrebno vzeti račun in se posledično tudi ne zaveda, da je to lahko prekršek. Ob tem je 11% dijakov odgovorilo z »se mi dozdeva«. Meniva, da je ta odstotek dijakov, ki pozna pomen računa, prenizek in bi pričakovala večji odstotni delež ozaveščenosti dijakov.

3. Ali po opravljeni storitvi vedno vzamete račun ? (1 – vedno, 2 – včasih, 3 – nikoli)

Tabela 6: Dijaki vedno vzamejo račun po opravljeni storitvi

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (vedno)	29	37%
2 (včasih)	49	62%
3 (nikoli)	1	1%
Skupaj	79	100%

Slika 8: Vzamejo račun po opravljeni storitvi

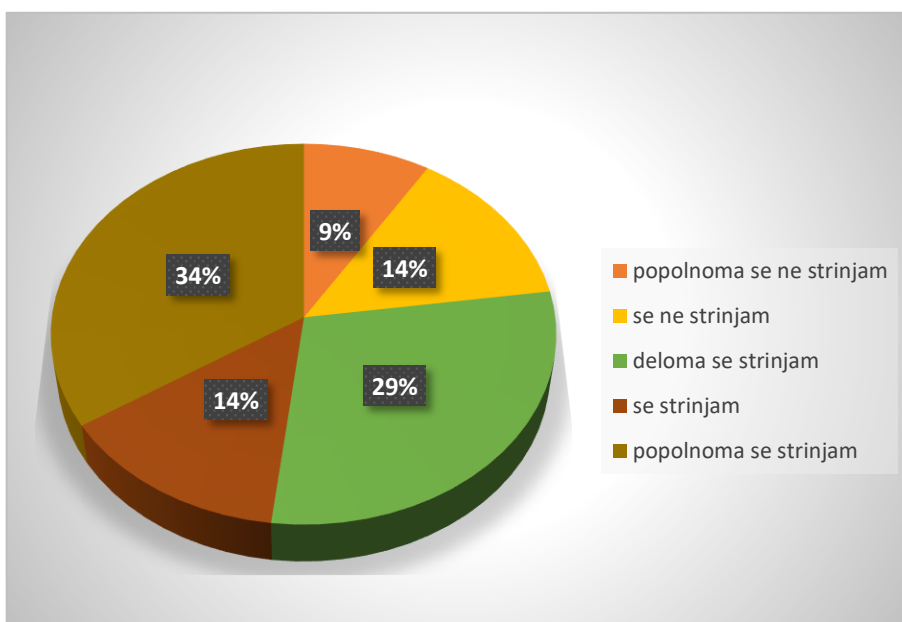
Ugotovila sva, da dobra tretjina dijakov vedno vzame račun po opravljeni storitvi, več kot polovica račun vzame včasih. Mnenja sva, da je vedno potrebno vzeti račun po opravljeni storitvi. Najino pričakovanje je bilo, da bo odstotek tistih, ki vedno vzamejo račun, višji.

4. Kakšna je vaša stopnja strinjanja z naslednjimi trditvami? (ocenite z oceno od 1 do 5, 1 – popolnoma se ne strinjam, 2 – se ne strinjam, 3 – deloma se strinjam, 4 – se strinjam, 5 – popolnoma se strinjam)

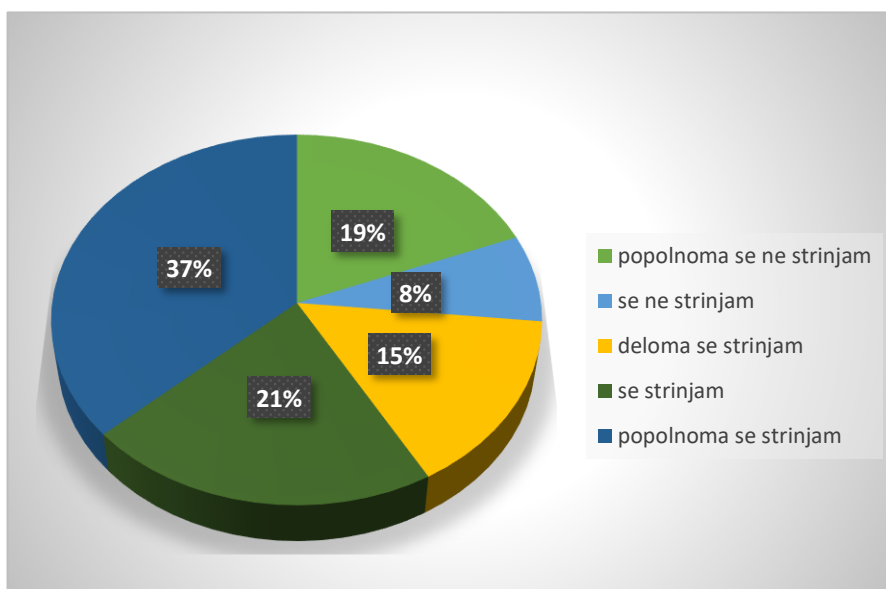
Tabela 7: Strinjanje s trditvami

Podvprašanja	1	2	3	4	5	Skupaj
V pekarni vedno dobimo račun	7	11	23	11	27	79
Delež	9%	14%	29%	14%	34%	100%
Pri zobozdravniku zasebniku vedno dobim račun	15	6	12	17	29	79
Delež	19%	8%	15%	21%	37%	100%
Pri fizioterapevtu (zasebniku) vedno dobim račun	13	7	17	14	28	79
Delež	16%	9%	22%	18%	35%	100%
Pri frizerju vedno dobim račun	13	6	11	14	35	79
Delež	16%	8%	14%	18%	44%	100%
Na tržnici vedno dobim račun	22	14	21	7	15	79
Delež	28%	18%	27%	9%	19%	100%

Približno polovica dijakov v pekarni redno prejme račun za opravljeno storitev, medtem ko samo manj kot četrtnina ne prejme računa. Pričakovala sva, da bo večina potrdila, da vedno prejmejo račun, ker tudi midva v pekarnah vedno prejmeva račun po nakupu.

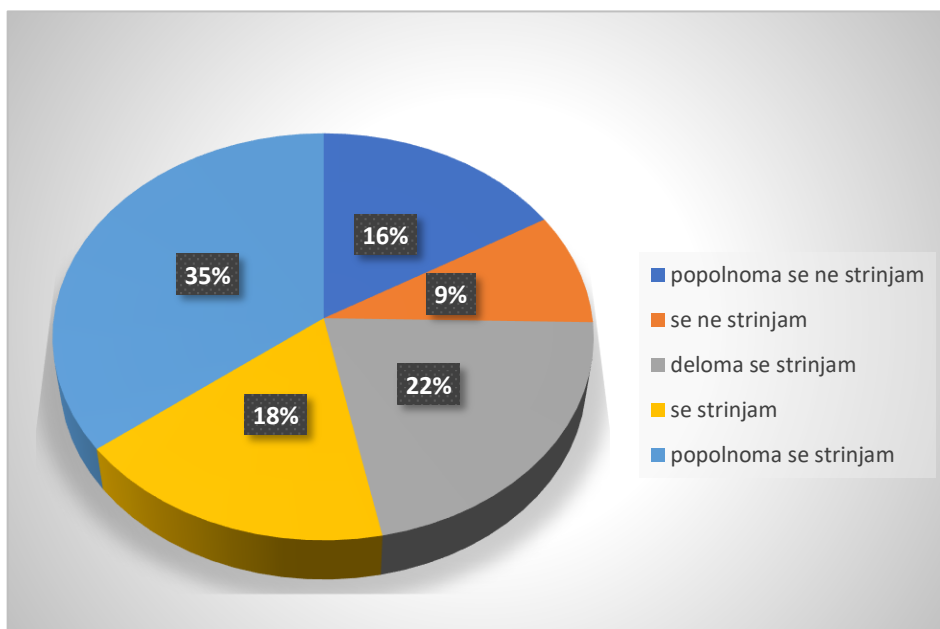

Slika 9: Vedno prejmem račun v pekarni

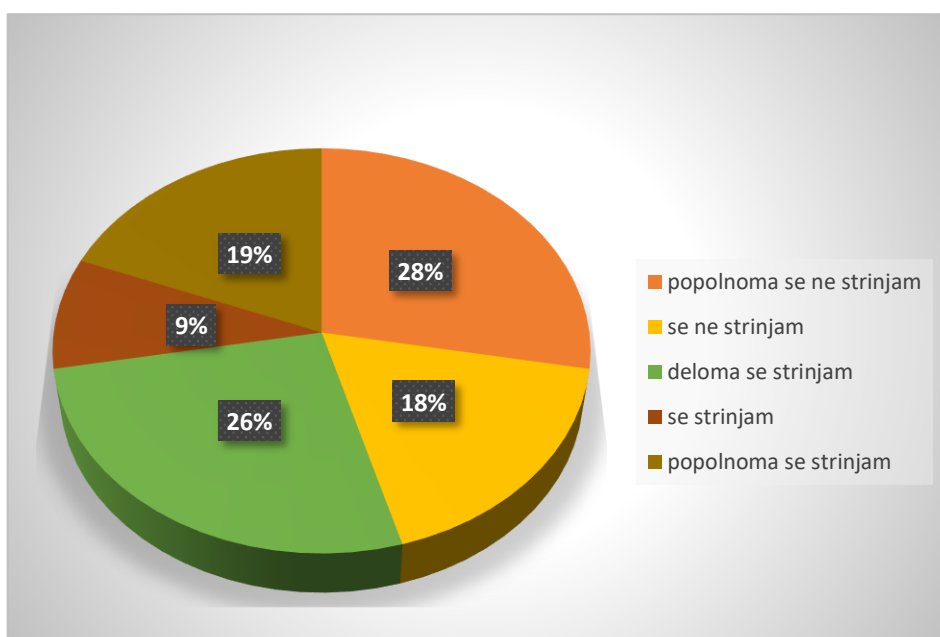
Slika 10: Vedno prejmem račun pri zobozdravniku (zasebniku)

Ugotovila sva, da 58% dijakov vedno prejme račun pri zobozdravniku (zasebniku), medtem ko 27% ne prejme računa in se ne strinja s trditvijo. Rezultati naju niso presenetili, saj je tudi v zdravstvu manjši delež sive ekonomije.

Slika 11: Vedno prejmem račun pri fizioterapevtu (zasebniku)

Ugotovila sva, da 58% dijakov redno prejme račun pri fizioterapevtu (zasebniku), medtem ko četrtnina dijakov ne prejme računa in se s trditvijo ne strinja.

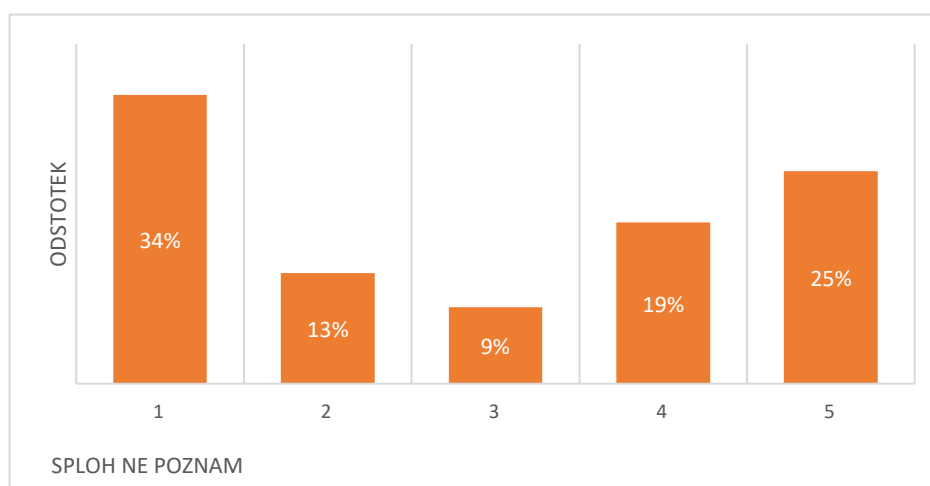
Slika 12: Vedno prejmem račun na tržnici

Ugotovila sva, da se velika večina dijakov ne strinja s trditvijo, da na tržnici vedno prejmejo račun, medtem ko se je samo 28% dijakov strinjalo s trditvijo. Rezultati ankete naju niso presenetili, saj imava tudi sama izkušnje z nakupovanjem na tržnici in pridobitvijo računa po opravljenem nakupu.

5. Ali poznate osebo, ki prejema nadomestilo za delo »na črno« (v gotovini, v izogib davkom)? (1 – sploh ne poznam, 2 – ne poznam, 3 – ne vem, 4 – poznam jih nekaj, 5 – veliko jih poznam)

Tabela 8: Poznavanje oseb, ki delajo "na črno"

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (sploh ne poznam)	27	34%
2 (ne poznam)	10	13%
3 (ne vem)	7	9%
4 (poznam jih nekaj)	15	19%
5 (veliko jih poznam)	20	25%
Skupaj	79	100%

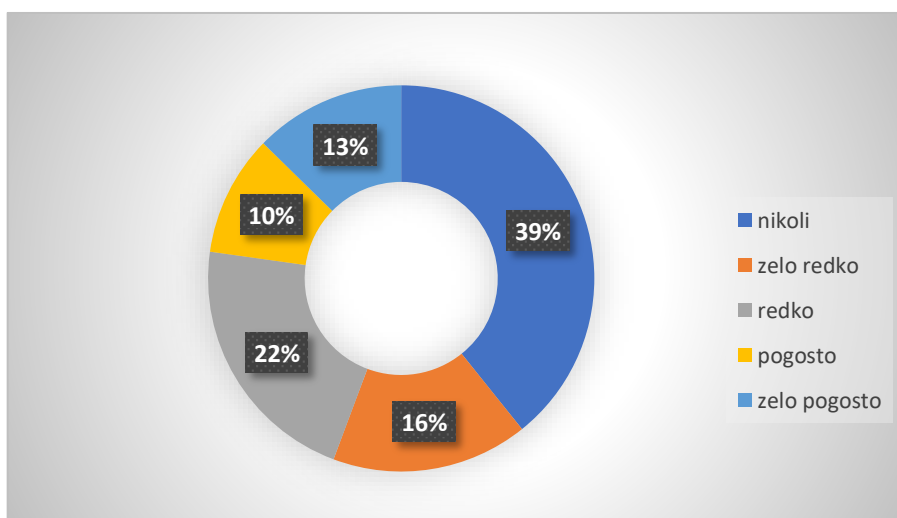
Slika 13: Poznavanje oseb, ki delajo "na črno"

Iz stolpničnega prikaza sva ugotovila, da 47% anketirancev sploh ne pozna osebe, ki bi prejela nadomestilo za delo »na črno«, medtem ko je 44% anketiranih dijakov poznali eno osebo ali več. Rezultati so naju res presenetili, saj osebno ne pozna nobenega, ki bi redno delal »na črno«.

6. Ali ste vi kdaj delali na črno? (1 – nikoli, 2 – zelo redko, 3 – redko, 4 – pogosto, 5 – zelo pogosto)

Tabela 9: Delo dijakov na črno

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (nikoli)	31	39%
2 (zelo redko)	13	16%
3 (redko)	17	22%
4 (pogosto)	8	10%
5 (zelo pogosto)	10	13%
Skupaj	79	100%

Slika 14: Delo dijakov "na črno"

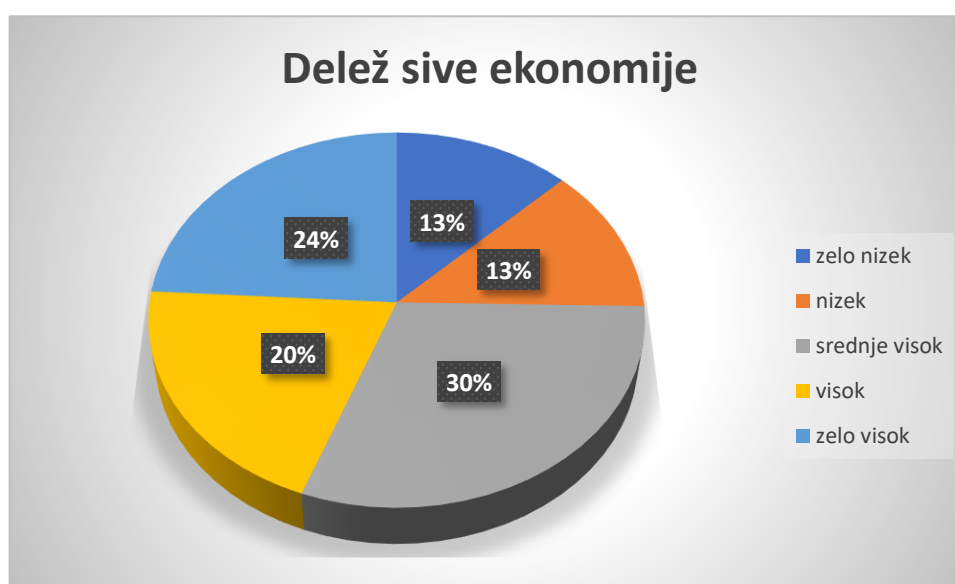
Iz grafikona lahko vidimo, da je 48 (61%) dijakov že delalo na črno. Ta odgovor dijakov naju je negativno presenetil, pričakovala sva manjši delež dijakov, ki so delali »na črno«. Le 31 (39%) dijakov ni nikoli delalo »na črno«.

- 7. Ocenite delež sive ekonomije naslednjim dejavnostim (ocenite od 1 do 5; 1 – zelo nizek delež, 2 – nizek delež, 3 – srednje visok delež, 4 – visok delež, 5 – zelo visok delež)**

Gradbeništvo

Tabela 10: Delež sive ekonomije v gradbeništvu

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (zelo nizek delež)	10	13%
2 (nizek delež)	10	13%
3 (srednje visok delež)	24	30%
4 (visok delež)	16	20%
5 (zelo visok delež)	19	24%
Skupaj	79	100%

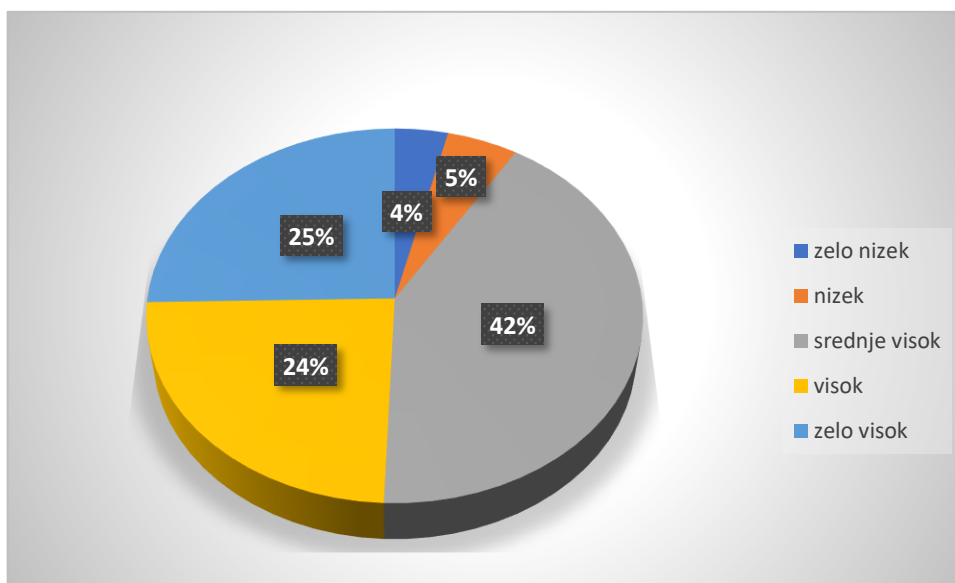
Slika 15: Delež sive ekonomije v gradbeništvu

V gradbeništvu je zelo velik delež sive ekonomije in kot kaže so dijaki enakega mnenja. Kar 48% dijakov je mnenja, da je delež sive ekonomije v gradbeništvu visok ali zelo visok, medtem ko je 26% dijakov odgovorilo z zelo nizko ali nizko.

Osebne storitve

Tabela 11: Delež sive ekonomije v osebnih storitvah

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (zelo nizek delež)	3	4%
2 (nizek delež)	4	5%
3 (srednje visok delež)	33	42%
4 (visok delež)	19	24%
5 (zelo visok delež)	20	25%
Skupaj	79	100%

Slika 16: Delež sive ekonomije v osebnih storitvah

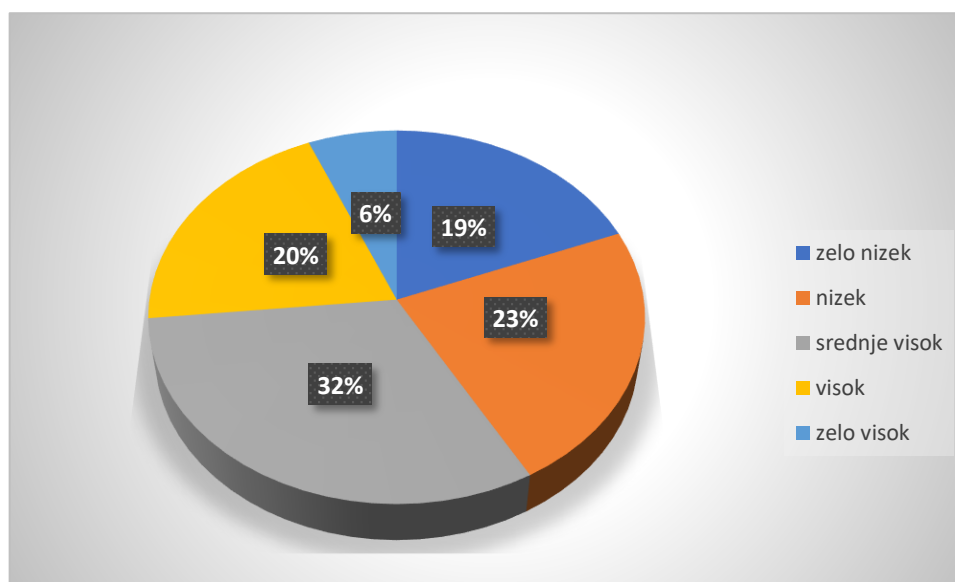
Ugotovila sva, da je tako kot pri gradbeništvu tudi pri osebnih storitvah delež sive ekonomije zelo visok in je iz leta v leto večji. Dijaki so enakega mnenja saj le 9%

dijakov meni, da je delež sive ekonomije v osebnih storitvah zelo nizek ali nizek, medtem ko je polovica dijakov mnenja, da je delež sive ekonomije visok ali zelo visok. Rezultati naju niti niso presenetili, saj ima vsakdo izkušnje z osebnimi storitvami.

Hoteli in restavracije

Tabela 12: Delež sive ekonomije v hotelih in restavracijah

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (zelo nizek delež)	15	19%
2 (nizek delež)	18	23%
3 (srednje visok delež)	25	32%
4 (visok delež)	16	20%
5 (zelo visok delež)	5	6%
Skupaj	79	100%

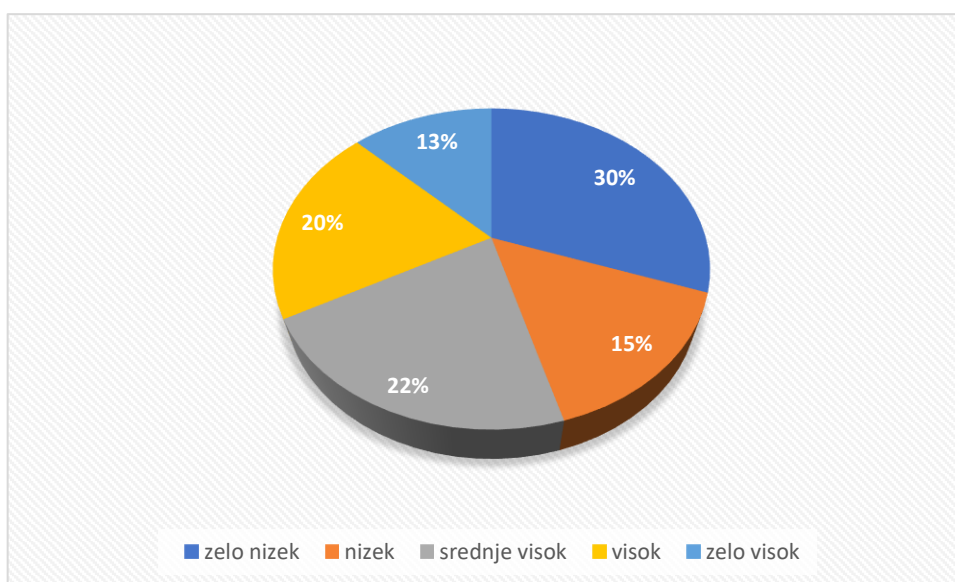
Slika 17: Delež sive ekonomije v hotelih in restavracijah

Iz grafikona lahko vidimo, da največji odstotek (32%) dijakov mnenja, da je delež sive ekonomije srednje visok, s čemer se tudi midva strinjava. Vsekakor se pa ne strinjava z 42% dijakov, ki so odgovorili z zelo nizek ali nizek.

Zdravstvo

Tabela 13: Delež sive ekonomije v zdravstvu

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (zelo nizek delež)	24	30%
2 (nizek delež)	12	15%
3 (srednje visok delež)	17	22%
4 (visok delež)	16	20%
5 (zelo visok delež)	10	13%
Skupaj	79	100%

Slika 18: Delež sive ekonomije v zdravstvu

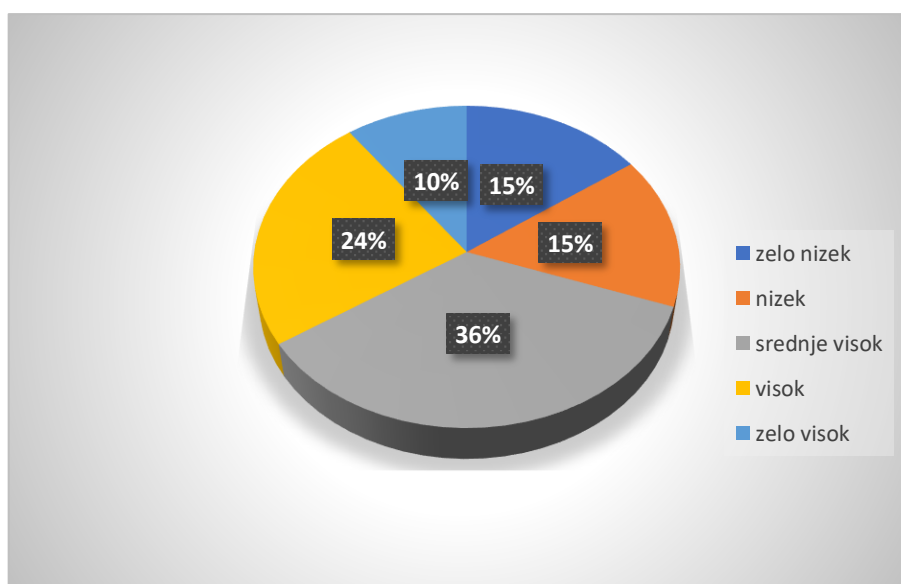
Iz grafikona lahko vidimo, da dijaki niso vsi enakega mnenja in so odgovori razpršeni. Se pa strinjava z 45% dijakov, ki so odgovorili z zelo nizek ali nizek. Se

pa nikakor ne strinjava z dijaki, ki so odgovorili da je delež sive ekonomije v zdravstvu visok ali zelo visok.

Trgovina na debelo in drobno

Tabela 14: Delež sive ekonomije v trgovini na debelo in drobno

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (zelo nizek delež)	12	15%
2 (nizek delež)	12	15%
3 (srednje visok delež)	28	36%
4 (visok delež)	19	24%
5 (zelo visok delež)	8	10%
Skupaj	79	100%

Slika 19: Delež sive ekonomije v trgovini na debelo in drobno

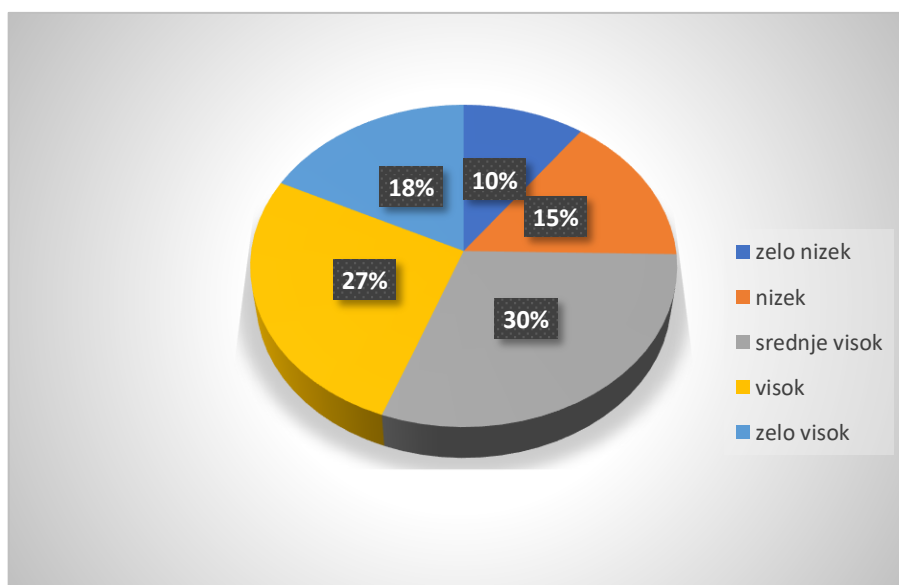
Ugotovila sva, da 34% dijakov meni, da je delež sive ekonomije v trgovini na debelo in drobno srednje visok, le 34% se je odločilo za odgovor »visok« ali »zelo visok«

delež. Meniva, da je v trgovini na debelo in drobno kar precej sive ekonomije in sva pozitivno presenečena, da dijaki tudi tako mislijo.

Kmetijstvo

Tabela 15: Delež sive ekonomije v kmetijstvu

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (zelo nizek delež)	8	10%
2 (nizek delež)	12	15%
3 (srednje visok delež)	24	30%
4 (visok delež)	21	27%
5 (zelo visok delež)	14	18%
Skupaj	79	100%

Slika 20: Delež sive ekonomije v kmetijstvu

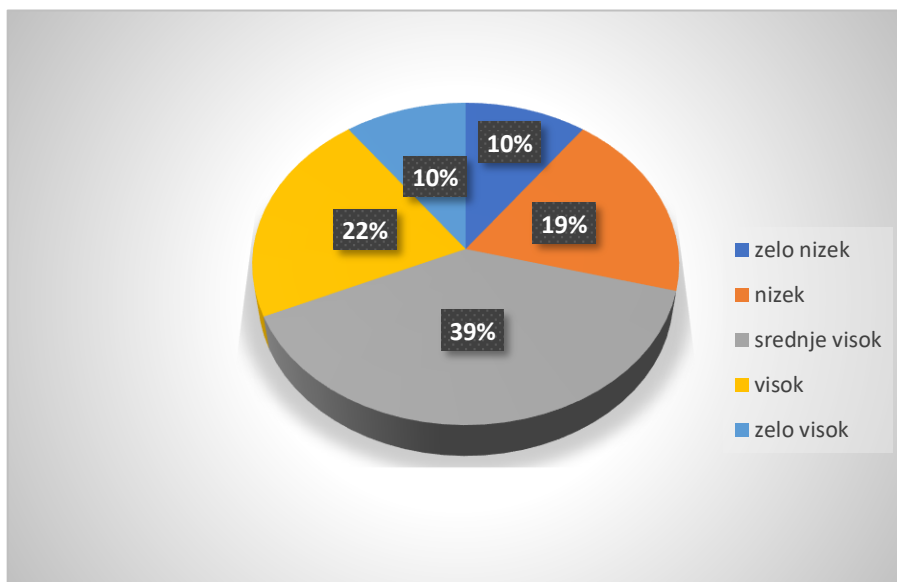
Kmetijstvo je prav tako ena izmed panog, kjer je prisotnost sive ekonomije visoka. Dijaki so enakega mnenja, saj je le četrtnina dijakov mnenja, da je delež sive

ekonomije v kmetijstvu nizek ali zelo nizek. Kar 45% dijakov je mnenja, da je delež visok ali zelo visok.

Transport in komunikacije

Tabela 16: Delež sive ekonomije v transportu in komunikaciji

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (zelo nizek delež)	8	10%
2 (nizek delež)	15	19%
3 (srednje visok delež)	31	39%
4 (visok delež)	17	22%
5 (zelo visok delež)	8	10%
Skupaj	79	100%

Slika 21: Delež sive ekonomije v transportu in komunikaciji

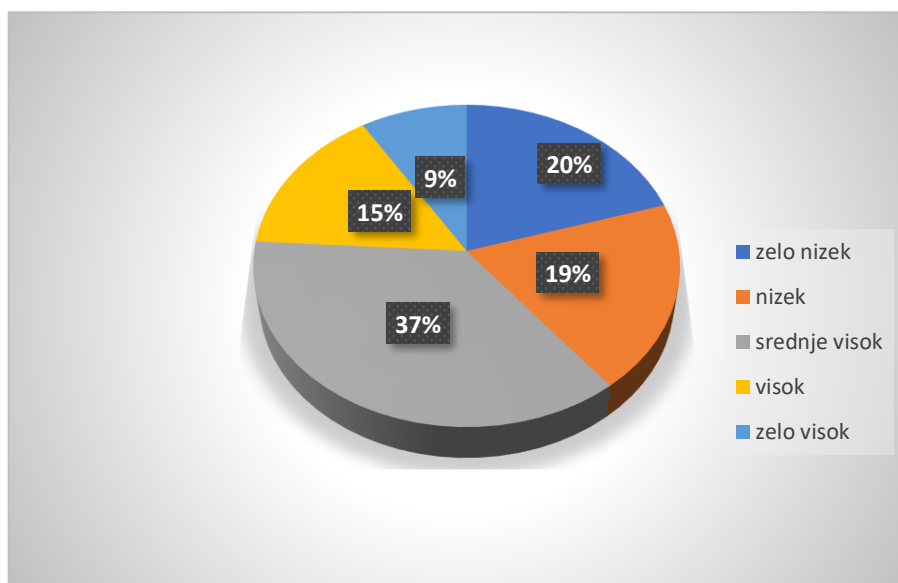
V transportu in komunikacijah velja, da gre za panoge, pri katerih ni prisotne veliko sive ekonomije. Kljub temu vidimo pri grafikonu, da ima veliko dijakov mnenje, da je

delež pojava srednje visok 39%, visok 22% in zelo visok 10%. Le 29% dijakov je mnenja, da je delež med manjšimi in z njimi se tudi midva strinja.

Proizvodnja

Tabela 17: Delež sive ekonomije v proizvodnji

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (zelo nizek delež)	16	20%
2 (nizek delež)	15	19%
3 (srednje visok delež)	29	37%
4 (visok delež)	12	15%
5 (zelo visok delež)	7	9%
Skupaj	79	100%

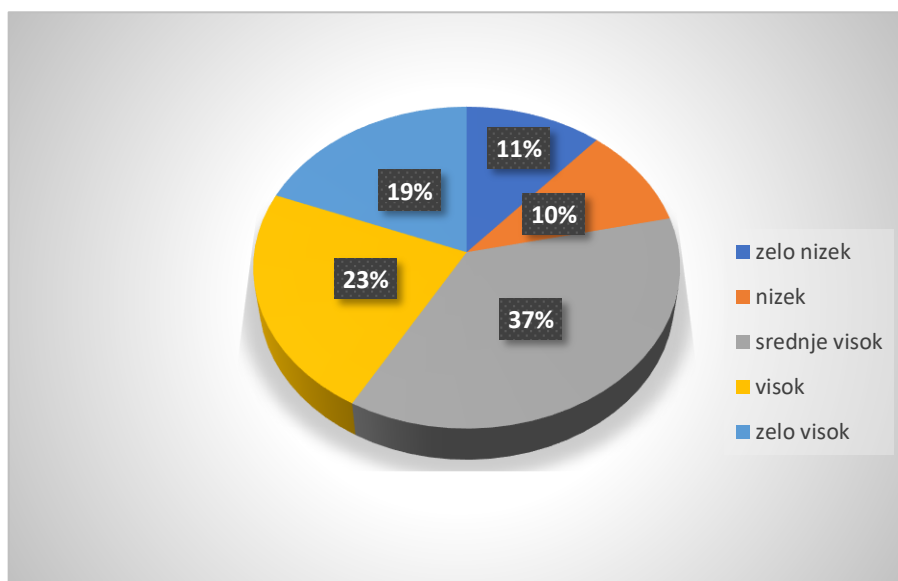
Slika 22: Delež sive ekonomije v proizvodnji

Iz grafikona lahko vidimo, da je velika večina dijakov (37%) mnenja, da je delež sive ekonomije v proizvodnji srednje visok, medtem ko je samo četrtnina dijakov mnenja, da je delež visok ali zelo visok.

Pomoč v gospodinjstvu

Tabela 18: Delež sive ekonomije pri pomoči v gospodinjstvu

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (zelo nizek delež)	9	11%
2 (nizek delež)	8	10%
3 (srednje visok delež)	29	37%
4 (visok delež)	18	23%
5 (zelo visok delež)	15	19%
Skupaj	79	100%

Slika 23: Delež sive ekonomije pri pomoči v gospodinjstvu

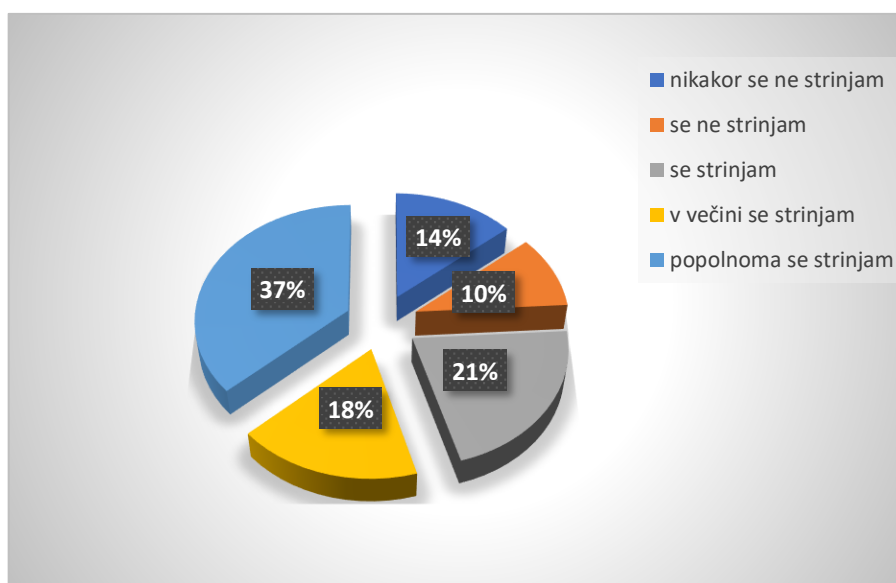
Iz grafa lahko vidimo, da je 42% dijakov mnenja, da je delež sive ekonomije pri pomoči v gospodinjstvih visok ali zelo visok, s čimer se strinjava. Samo 21% dijakov je odgovorilo z zelo nizek ali nizek.

8. Kakšna je vaša stopnja strinjanja z naslednjimi trditvami. (ocenite z oceno: 1 – nikakor se ne strinjam, 2 – se ne strinjam, 3 – se strinjam, 4 – v večini se strinjam, 5 – popolnoma se strinjam)

Storitve so cenejše, če jih koristimo »na črno« (brez računa).

Tabela 19: Storitve so cenejše, če jih koristimo »na črno«

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (nikakor se ne strinjam)	11	14%
2 (se ne strinjam)	8	10%
3 (se strinjam)	17	21%
4 (v večini se strinjam)	14	18%
5 (popolnoma se strinjam)	29	37%
Skupaj	79	100%

Slika 24: Storitve so cenejše, če jih koristimo "na črno"

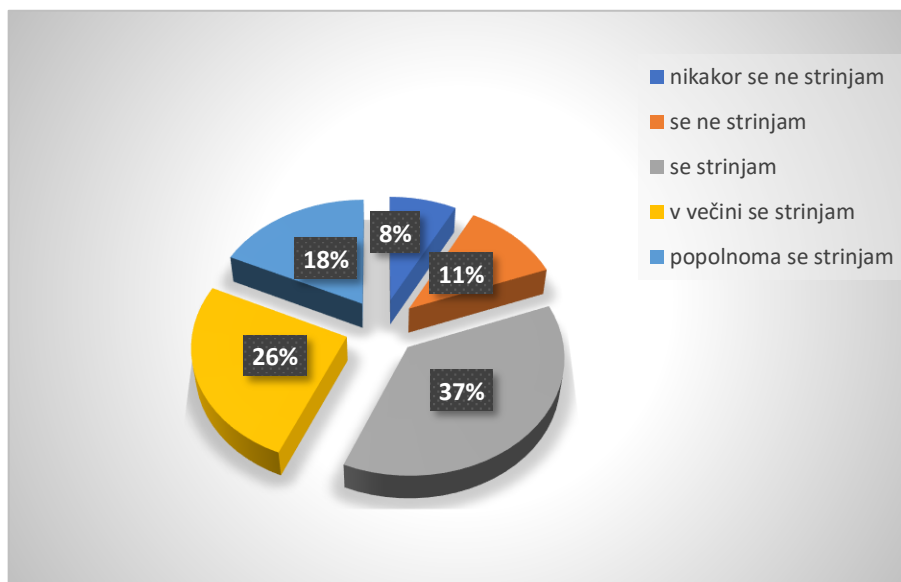
Rezultati ankete so pokazali, da je več kot polovica dijakov mnenja, da so storitve cenejše, ko jih koristimo »na črno«. Le četrtnina dijakov je bila mnenja da storitve

niso cenejše, če jih koristimo »na črno«. Meniva, da je to precej zaskrbljujoče, ker bi se dijaki potem prej poslužili storitev, ki so na razpolago »na črno«.

Siva ekonomija na dolgi rok prinaša vrsto negativnih posledic.

Tabela 20: Siva ekonomija na dolgi rok prinaša vrsto negativnih posledic

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (nikakor se ne strinjam)	6	8%
2 (se ne strinjam)	9	11%
3 (se strinjam)	29	37%
4 (v večini se strinjam)	20	25%
5 (popolnoma se strinjam)	14	18%
Skupaj	79	100%

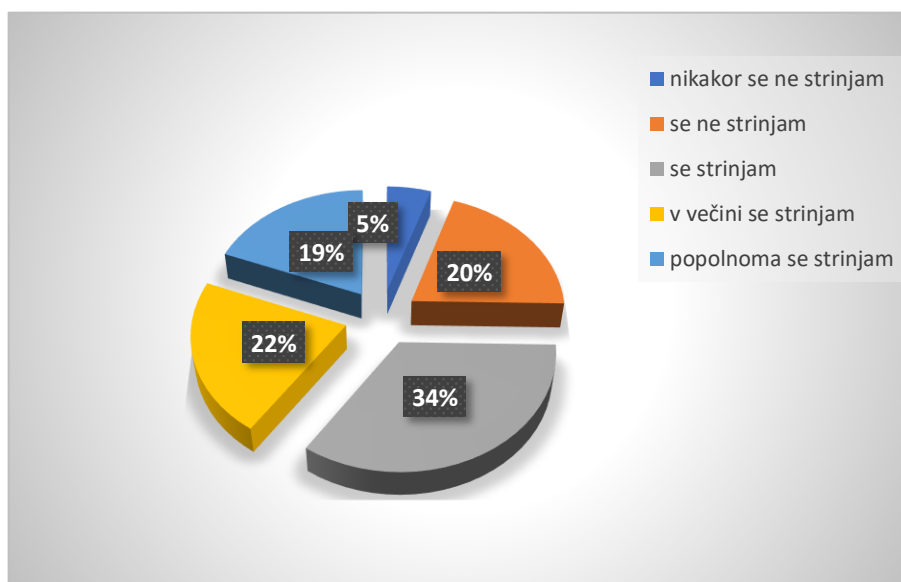
Slika 25: Siva ekonomija na dolgi rok prinaša vrsto negativnih posledic

Na podano vprašanje so dijaki v veliki večini odlično odgovorili. Le 19% dijakov se ni strinjalo s trditvijo, da siva ekonomija na dolgi rok prinaša negativne posledice, medtem ko se je 81% dijakov strinjalo in močno strinjalo s trditvijo.

Država mora omejevati in regulirati sivo ekonomijo.

Tabela 21: Država mora omejevati in regulirati sivo ekonomijo

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (nikakor se ne strinjam)	4	5%
2 (se ne strinjam)	16	20%
3 (se strinjam)	27	34%
4 (v večini se strinjam)	17	21%
5 (popolnoma se strinjam)	15	19%
Skupaj	79	100%

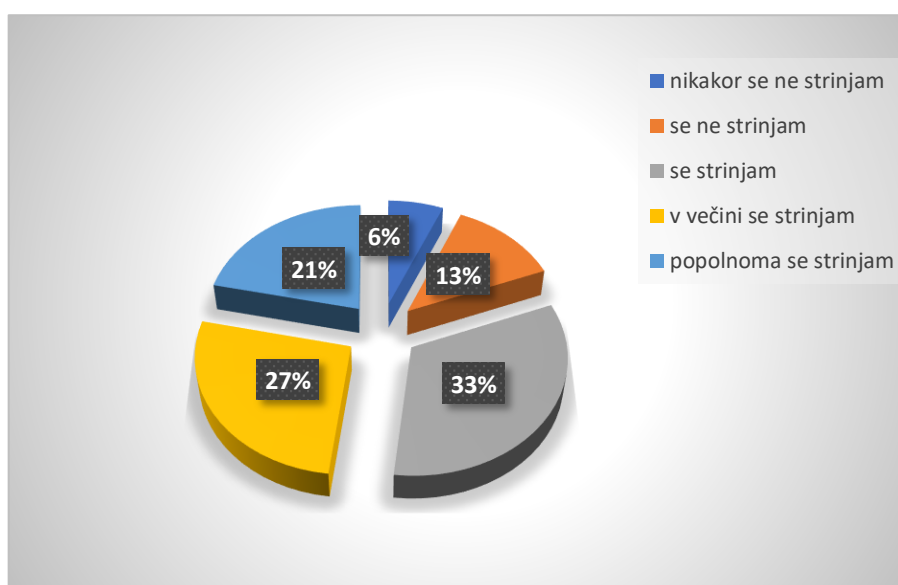
Slika 26: Država mora omejevati in regulirati sivo ekonomijo

Iz grafikona lahko vidimo, da se prav tako velika večina dijakov (75%) strinja ali močno strinja s trditvijo, da mora država omejevati in regulirati sivo ekonomijo, s čimer se tudi midva strinjava. Slaba četrtina dijakov se ne strinja s trditvijo.

Z omejevanjem gotovinskega poslovanja, bi se zmanjšala tudi siva ekonomija.

Tabela 22: Z omejevanjem gotovinskega poslovanja, bi se zmanjšala tudi siva ekonomija

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (nikakor se ne strinjam)	5	6%
2 (se ne strinjam)	10	13%
3 (se strinjam)	26	33%
4 (v večini se strinjam)	21	27%
5 (popolnoma se strinjam)	17	21%
Skupaj	79	100%

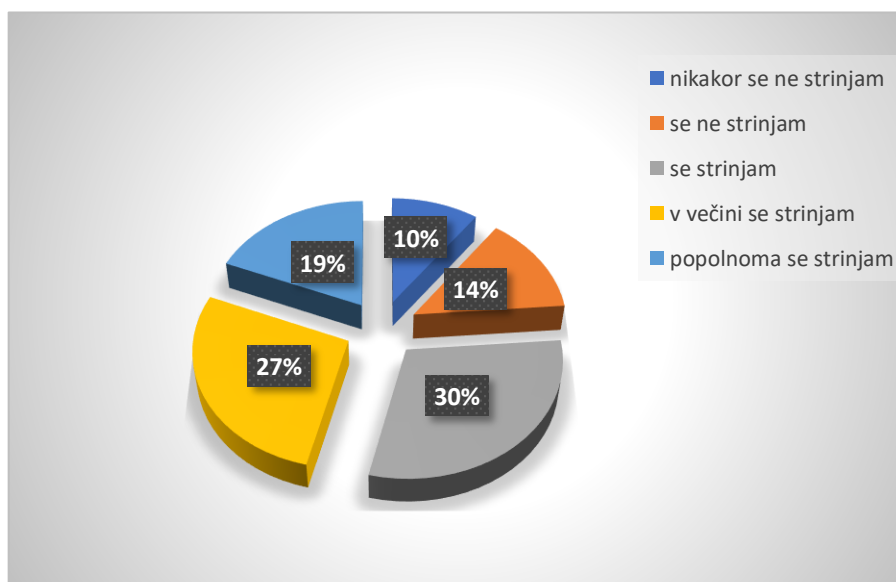
Slika 27: Z omejevanjem gotovinskega poslovanja, bi se zmanjšala tudi siva ekonomija

Lahko vidimo, da se dijaki v veliki večini strinjajo s trditvijo, da bi se z omejevanjem gotovinskega poslovanja zmanjšala tudi siva ekonomija, medtem ko se samo 19% dijakov ne strinja s to trditvijo.

Država se s strogim kaznovanjem uspešno bojuje proti sivi ekonomiji.

Tabela 23: Država se s strogim kaznovanjem uspešno bojuje proti sivi ekonomiji

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (nikakor se ne strinjam)	8	10%
2 (se ne strinjam)	11	14%
3 (se strinjam)	24	30%
4 (v večini se strinjam)	22	27%
5 (popolnoma se strinjam)	15	19%
Skupaj	79	100%

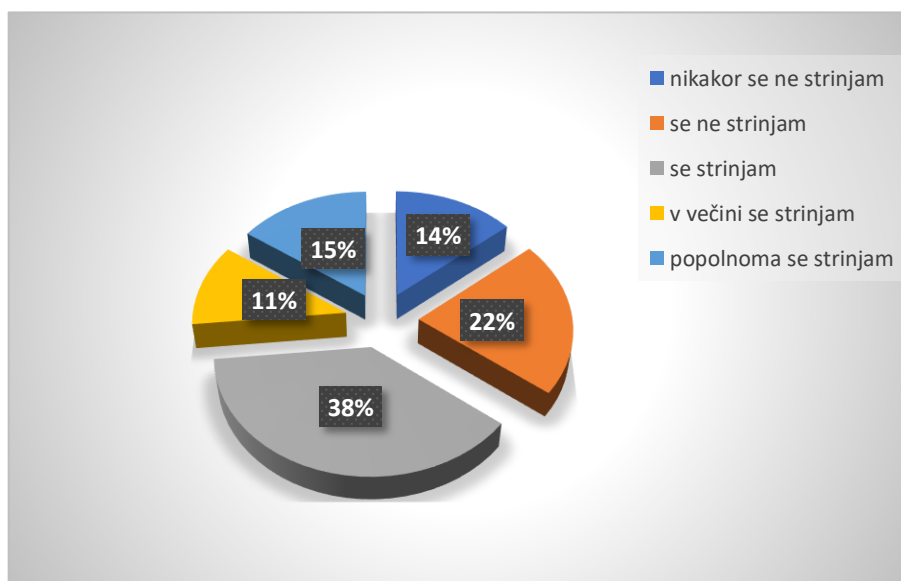
Slika 28: Država se s strogim kaznovanjem uspešno bojuje proti sivi ekonomiji

S trditvijo, da se država s strogim kaznovanjem uspešno bojuje proti sivi ekonomiji se strinja ali močno strinja tri četrtine dijakov. Sama sva mnenja, da bi moralo biti na prvem mestu ozaveščanje prebivalstva in davčnih zavezancev o sivi ekonomiji, šele nato stroge kazni. Le četrtina se s trditvijo ni strinjala.

Visoko razvite države imajo nižjo stopnjo sive ekonomije.

Tabela 24: Visoko razvite države imajo nižjo stopnjo sive ekonomije

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (nikakor se ne strinjam)	11	14%
2 (se ne strinjam)	17	22%
3 (se strinjam)	30	38%
4 (v večini se strinjam)	9	11%
5 (popolnoma se strinjam)	12	15%
Skupaj	79	100%

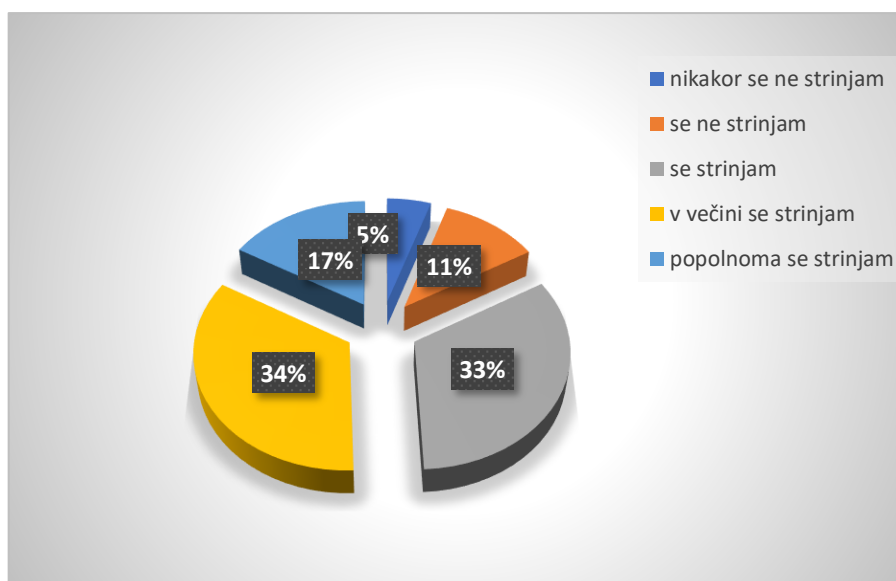
Slika 29: Visoko razvite države imajo nižjo stopnjo sive ekonomije

S trditvijo, da imajo bolj razvite države nižjo stopnjo sive ekonomije se strinja večina dijakov, ampak je odstotek nižji v primerjavi s prejšnjimi odgovori. Tukaj lahko prav tako zaznamo neozaveščenost nekaterih dijakov, saj imajo visoke razvite države nedvomno nižjo stopnjo sive ekonomije.

Delež sive ekonomije se je v zadnjih 5 letih v Sloveniji povečal.

Tabela 25: Delež sive ekonomije se je v zadnjih 5 letih v Sloveniji povečal

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
1 (nikakor se ne strinjam)	4	5%
2 (se ne strinjam)	9	11%
3 (se strinjam)	26	33%
4 (v večini se strinjam)	27	34%
5 (popolnoma se strinjam)	13	17%
Skupaj	79	100%

Slika 30: Delež sive ekonomije se je v Sloveniji v zadnjih 5 letih povečal

Ugotovila sva, da je kar 84% dijakov mnenja, da se je v zadnjih 5 letih siva ekonomija v Sloveniji povečala, medtem ko se le 16% ne strinja s trditvijo.

5 PREVERJANJE HIPOTEZ

Hipotezo 1 sva ovrgla, saj je 62% dijakov na vprašanje: »Ali poznate izraz siva ekonomija?« odgovorilo z odgovori »ne poznam« ali »sploh ne poznam«. Ob rezultatih ankete sva bila negativno presenečena, ker dijaki niso poznali izraz »siva ekonomija«. Meniva, da je to zaradi tega, ker je izraz »siva ekonomija«, v učnem načrtu omenjen proti koncu 4. letnika in dijaki ne poznajo vse kar točno določenega izraza, vedo pa kaj pomeni »delo na črno in prikrita ekonomija. Kar 52% odgovorov prišlo od dijakov višjih letnikov (3. in 4. letnik), kjer je pričakovano, da je poznavanje gospodarstva in pripadajočih pojmov že na višji ravni. Prav siva ekonomija ima velik vpliv tako na makro kot na mikro gospodarstvo. Kar je še bolj zaskrbljujoče je, da jih je kar 61% že delalo »na črno«, torej so postali del sive ekonomije.

Hipoteza 2 je potrjena, saj je 61% dijakov delalo »na črno« (odgovori od zelo redko do zelo pogosto). To pomeni, da so bili vpleteni v sivo ekonomijo. Poleg tega 44% dijakov pozna nekoga, ki je bil vpleten v sivo ekonomijo. Najbolj zaskrbljujoče pa je dejstvo, da je kar 55% dijakov, ki so bili vključeni v raziskavo, mnenja, da so storitve na črno cenejše. Ponovno se vprašava, ali so dijaki dovolj seznanjeni s kratko in dolgoročnimi posledicami delovanja v sivi ekonomiji, saj jih kar 80% zatrjuje, da se strinjajo, da ima siva ekonomija negativne posledice na dolgi rok, hkrati pa jih v njej deluje kar 61%. Poleg tega jih je 74% mnenja, da bi država morala regulirati in omejevati sivo ekonomijo, s čimer pravzaprav govorijo, da bi morala omejevati kar 61% vseh dijakov, ki so bili del raziskave.

Glede na razširjenost pojava sive ekonomije tudi med dijaki STSŠ bi bilo izjemno koristno, da se kurikulum v tem delu okrepi.

Hipotezo 3 sva ovrgla, saj je samo 1% vseh vprašanih zatrdilo, da nikoli ne vzame računa, 37% dijakov pa, da »vedno« vzamejo račun. Presenetljivo je, da 62%

dijakov račun vzame le občasno. Ob tem je ključen podatek, da sicer 65% vprašanih ve, zakaj je potrebno vzeti račun, pa tega (vsaj polovica od njih) ne izvaja. Seveda je tukaj treba omeniti, da oseba s tem že sodeluje v sivi ekonomiji, kar pomeni, da je potencialni odstotek tistih, ki so se opredelili o svojih aktivnostih v sivi ekonomiji, lahko še višji, glede na to, da računa (oziroma ne prejemanje le-tega) ne prepoznavajo kot del sive ekonomije. Poleg tega je zanimivo, da 35% dijakov, ki so odgovorili na anketo, ne ve, da brez računa ne morejo opraviti reklamacij, če ne bi bili zadovoljni z izdelkom ali storitvijo. Brez računa se dijaki izpostavljajo morebitnim goljufijam od prodajalcev in ponudnikov storitev.

Hipoteza 4 je potrjena, saj se je 84% dijakov strinjalo s trditvijo, da se je siva ekonomija v Sloveniji v zadnjih letih povečala. Rezultati ankete so naju presenetili, saj je sprva samo 20 dijakov, ki so odgovarjali na anketo, potrdilo, da poznajo izraz siva ekonomija, kljub temu pa se je kasneje 66 dijakov (84%) lahko opredelilo o povečanju sive ekonomije. Sklepava, da je prišlo do tega, da so se dijaki skozi reševanje ankete bolje spoznali z omenjenim izrazom, ali pa gre preprosto za pesimističen ustroj razmišljanja.

Ko so dijaki razmišljali in odgovarjali, v kateri izmed ponujenih panog je največ sive ekonomije, sva sklepala, da bodo izhajali iz lastnih izkušenj, ki jih imajo največ (glede na starost) pri osebnih storitvah (frizerstvo, fitnes, kozmetičarke, ipd.). Ta predpostavka se je izkazala za utemeljeno, saj so kot panogo z največ sive ekonomije (odgovor 4 ali 5) identificirali »Osebne storitve« (49%). Sledijo ji »Kmetijstvo« (45%), »Gradbeništvo« (44%), »Pomoč v gospodinjstvu« (42%) in tako naprej. Tukaj sta naju malce presenetila odgovora o gradbeništvu in kmetijstvu, saj verjetno še nimajo lastnih izkušenj, zato to oceno pripisujeva medijem (in odmevnim škandalom v gradbeništvu) in povezanosti s podeželjem. Da bi bila bližje pravilnemu odgovoru, sva z nekaterimi anketiranci opravila glede tega še dodatne neformalne razgovore, ki so nama potrdili najino mnenje, predvsem na področju »Kmetijstva« (pri dijakih, ki so doma iz podeželja).

Hipoteza 5 je potrjena, saj se je 64% dijakov strinjalo s trditvijo, da je v višje razvitih državah nižji delež sive ekonomije. Rezultati ankete naju niso presenetili, ker dijaki že iz osnovnega znanja, podobnih tematik, morda pa tudi osebnih prepričanj sklepajo, da se v manj razvitih državah sveta gospodarstvo »na črno« pojavlja v večji količini. Ta trditev in rezultati držijo, vendar je treba omeniti, da se Slovenija na tem seznamu uvršča na ne ravno pohvalno 6 mesto, s 24% sive ekonomije, kar nas uvršča med navedene »manj razvite« države. Ko sva z določenimi anketiranci še naknadno preverjala, katere EU države za njih sodijo v »manj razvite«, so omenjali vse države z vrha omenjene lestvice (Bolgarija, Hrvaška, Grčija, Turčija), po njihovem mnenju pa Slovenija niti slučajno ne spada med te manj razvite države.

6 ZAKLJUČEK

Siva ekonomija je razširjen pojav v vseh gospodarstvih, pri čemer Slovenija ni izjema. Med pisanjem raziskovalne naloge sva bila presenečana nad podatkom, da se Slovenija uvršča v sam vrh držav z najbolj razširjeno sivo ekonomijo. Kljub temu se o sivi ekonomiji relativno malo govori, podatki o tem področju so skopi in se med seboj tudi precej razlikujejo. Tudi odgovori anketirancev v najini raziskavi so potrjevali prisotnost sive ekonomije v panogah, ki sva jih izbrala za primere.

Poznavanje pojma sive ekonomije na STSŠ je izjemno nizko, še posebej o podrobnostih in vplivih tega pojava. Tudi mnenje dijakov o razširjenosti sive ekonomije v Sloveniji je nerealno oziroma nasprotujoče, saj večina meni, da Slovenija ne sodi v države z razširjeno sivo ekonomijo, nad čemer sva bila precej začudena in tudi zaskrbljena, saj je to bodoči ekonomski kader, ki bi ne samo moral poznati podatke in definicijo sive ekonomije, ampak tudi podrobnosti tega pojava, da bi lahko svoje delo po končanem izobraževanju opravljal kakovostno in pošteno.

Še bolj sva bila presenečena nad dejstvom, kako velik delež dijakov STSŠ je že bil del sive ekonomije, bodisi preko dela na črno bodisi preko koriščenja uslug znotraj sive ekonomije (brez računa), hkrati pa se škodljivosti tega niti ne zavedajo. Posledično je seveda težko govoriti, da dijaki poznajo tudi dolgoročne makro ali mikroekonomske posledice sive ekonomije, ki so navedene na začetku te naloge.

Glede na to, da siva ekonomija v Sloveniji letno iz davčne blagajne odlije 2,4 milijarde Eurov ter. da govorimo o dijakih, ki se bodo že v kratkem aktivno zaposlovali v gospodarskih družbah.

7 LITERATURA IN VIRI

- BERNOT, Barbara. 2018. Siva ekonomija v Sloveniji in primerjava z drugimi državami [online]. Dostopno na spletnem naslovu: <<http://www.cek.ef.unilj.si/magister/bernot3287-B.pdf>>.
- JESENKO, Nina. 2008. Vpliv sive ekonomije na gospodarsko rast, Ekonomska fakulteta [online]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/jesenko3218.pdf>.
- LAPORNIK, Simonca. 2011. V boju proti davčnim utajam [online]. Dostopno na spletnem naslovu: <<http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-123-6/prispevki/003.pdf>> .
- NARED, Marjetka. 2020. Čas krize je vedno tudi čas rasti sive ekonomije [online]. [Datum zadnjega popraviljanja 27. junij 2020; 08:30], [Povzeto 25. februarja 2021]. Dostopno na spletnem naslovu: <<https://www.sta.si/2779877/cas-krize-je-vedno-tudi-cas-rasti-sive-ekonomije>>.
- NASTAV, Bojan. 2009. Prikrita proizvodnja: siva ekonomija v Sloveniji [online]. Dostopno na spletnem naslovu: <<http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-051-2.pdf>>.
- PAGON, Tjaša. 2017. Analiza ukrepov za odpravljanje sive ekonomije izbranih državah Evropske unije [online]. Dostopno na spletnem naslovu: <<https://core.ac.uk/download/pdf/141672742.pdf>>.

8 PRILOGA

• Uvodna stran

• Uvod

Pozdravljeni! Sva dijaka STSŠ na šolskem centru za pošto ekonomijo in telekomunikacije Ljubljana. Za maturitetno nalogo izvajava raziskovalno nalogo o sivi ekonomiji in kako dobro jo dijaki naše šole poznajo. Za raziskavo potrebujemo vašo pomoč zato sva vam pripravila kratko in anonimno anketo. Prosiva vas da, odgovorite na vprašanja kar se da iskreno in resno.

• Stran 1

• Q1

Ali poznate izraz "siva ekonomija" (1-splah ne poznam, 2- ne poznam, 3-sem že slišal, 4-poznam, 5- dobro poznam)

1 2 3 4 5

• Q2

Ali veste zakaj je potrebno vzeti račun za opravljeno storitev? (1-splah ne vem, 2-ne vem, 3-se mi dozdeva, 4-vem, 5-dobro vem)

1 2 3 4 5

• Q3

Ali po opravljeni storitvi vedno vzamete račun?

- Vedno
- Včasih
- Nikoli

• Q4

Kakšna je vaša stopnja strinjanja z naslednjimi trditvami? (ocenite z oceno od 1 do 5: 1-popolnoma se ne strinjam, 2-ne strinjam se, 3-deloma se strinjam, 4 strinjam se, 5-popolnoma se strinjam)

1 2 3 4 5

a) V pekarni vedno dobim račun

b) Pri zobozdravniku (zasebniku) vedno dobim račun

c) Pri fizioterapevtu (zasebnik) vedno dobim račun

d) Pri frizerju vedno dobim račun

e) Na tržnici vedno dobim račun

• Q5

Ali poznate osebo, ki prejema nadomestilo za delo "na črno" (v gotovini, v izogib davkom)? (1-splah ne poznam, 2-ne poznam, 3-ne vem, 4-poznam jih nekaj, 5 veliko jih poznam)

1 2 3 4 5

• Q6

Ali ste vi kdaj delali "na črno"? (1-nikoli, 2-zelo redko, 3-redko, 4-pogosto, 5-zelo pogosto)

1 2 3 4 5

• Q7

Ocenite delež sive ekonomije naslednjim dejavnosti (ocenite od 1 do 5: 1-zelo nizek delež, 2-nizek delež, 3-srednje visok delež, 4-visok delež, 5-zelo visok delež)

1 2 3 4 5

a) Gradbeništvo

b) Osebne storitve

c) Hoteli in restavracije

d) Zdravstvo

e) Trgovina na debelo in drobno

f) Kmetijstvo

g) Transport in komunikacije

h) Proizvodnja

i) Pomoč gospodinjstvu

• Q8

Kakšna je vaša stopnja strinjanja z naslednjimi trditvami. (ocenite z oceno: 1-nikakor se ne strinjam, 2-se ne strinjam, 3-se strinjam, 4-v večini se strinjam, 5-popolnoma se strinjam)

	1	2	3	4	5
a) Storitve so cenejše, če jih koristimo "na črno" (brez računa)					
b) Siva ekonomija na dolgi rok prinaša vrsto negativnih posledic.					
c) Država mora omejevati in regulirati sivo ekonomijo.					
d) Z omejevanjem gotovinskega poslovanja, bi se zmanjšala tudi siva ekonomija .					
e) Država se lahko s strogim kaznovanjem uspešno bojuje proti sivi ekonomiji.					
f) Visoko razvite države imajo nižjo stopnjo sive ekonomije.					
g) Delež sive ekonomije se je v zadnjih 5 letih v Sloveniji povečal					

• Q9

Letnik izobrazbe

- 1. Letnik
- 2. Letnik
- 3. Letnik
- 4. Letnik

• Q10

Smer izobraževanja na STSŠ:

- Ekonomski tehnik
- Tehnik elektronskih komunikacij

• Q11

- Spol:
- Moški
- Ženska

• **Zaključna stran**

• Zaključek

Odgovorili ste na vsa vprašanja v tej anketi. Hvala za sodelovanje.